

A. 5557

A NAGYVÁRADI
KIR. KATH. JOGAKADÉMIA
ALMANACHJA

AZ 1913—4. TANÉVRŐL.

KÖZLI:
A DÉKÁN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XL. ÉVFOLYAM.

AZ INTÉZET FENNÁLLÁSÁNAK 134. ÉVE.

SZENT LÁSZLÓ-NYOMDA R.-T. NAGYVÁRAD, 1914.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A jogakadémiának 1780–1850-ig

Főigazgatója:

Aligazgatója:

Gr. Károlyi Antal (1780–1782)	Horváth Mihály (1780–1784)
Gr. Haller József (1782–1784)	Tokody György (1786–1793)
Jankovics Tivadar (1785–1786)	Vass Tamás (1793–1807)
Nem volt betöltve (1786–1793)	Hatvani István (1807–1816)
Tokody György (1793–1818)	Gedeon László (1816–1828)
Gedeon László (1818–1820)	Sipos József (1828–1837)
Tokody István (1820–1827)	Gedeon László (1837–1838)
Laicsák Ferencz (1828–1837)	Fogarassy Mihály (1838–1846)
Lonovics József (1837–1847)	Neupauer János (1846–1847)
Fábry Ignác (1847–1849)	Oswald Ferencz (1847–1850)
Oswald Ferencz (1849–1850)	

1850–1912-ig

Igazgatója:

Dr. Hoványi Lajos (1850–1858)	(ideiglenes)
Pawlowszky Sándor (1858–1861)	(végleges)
Dr. Hoványi Lajos (1861–1879)	”
Dr. Bozóky Alajos (1879–1912)	”

Dékánja:

Köröstarjáni dr. Hoványi Gyula az 1911/2. tanév II. felében és az 1912/3. tanévben.

Dr. Kiss Géza az 1913/4. tanévben.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. Történelmi visszatekintés.

A nagyvárad kir. akadémiát b. e. Mária Terézia alapította 1780-ban. Eleinte ugyan csak a bölcsészeti szak volt benne képviselve, de már 1788. évi június hó 17-én kormányrendelet által két évfolyamú jogi fakultással bővítettett ki, mely évfolyamok közül az első 1788. szept. 1-én, a második 1789. évi szeptember 1-én nyílt meg.

1855-ben a tanintézet cs. kir. jogakadémia neve alatt három évfolyamú jogtanodává szerveztetett, mindazonáltal a jogvégzetteket csak kivételesen bocsátották, még pedig 4 egyetemi félév utánpótlása mellett, a jogi szigorlatokra. A tannyelv német volt. A bölcsészeti tanfolyam pedig még 1850-ben a helybeli premontrei főgymnasiumba, mint ennek 7. és 8. osztálya olvasztatott be.

1861-ben ismét a magyar tannyelv hozatott be, 1867-ben újabb ideiglenes szervezetet nyert az intézet, végre 1874-ben az azon évi május hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással *a két magyar egyetem jogi karával egyenjogú, négy évfolyamú teljes jog- és államtudományi karrá alakított át*, melynek végeztével a jogtanulók közvetlenül, azaz minden utánpótlás nélkül, de csak egyetemen jogszigorlatokra bocsáttatnak.

1889. évi márczius hó 17-én az intézet *százados fennállásának jubileumát* ünnepelte meg.

Új tanulmányi és vizsgarendet állapított meg Ő cs. és ap. kir. Felsége 1911. év okt. hó 5-én Bécsben kelt legf. elhatározásával.

Ő császári és apostoli királyi Felsége Bécsben 1912. évi november hó 1-én kelt legfelsőbb elhatározásával Zichy János gróf vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr javaslatára 2 új tanszéket szervezett és pedig: a bölcsészet és az újkor egyetememes történelmének tanszékét.

Jelenleg tehát a nagyváradi kir. jog- és államtudományi karnál tíz tanszék van rendszeresítve u. m.:

1. a római jogra,
2. a jogbölcsészetre, anyagi büntető jogra és büntető perjogra,
3. a közgazdaságtan-, pénzügytanra és a magyar állam statisztikájára,
4. a magyar és osztrák magánjogra,
5. a peres és perenkívüli eljárásra, váltó- és kereskedelmi jogra,
6. a magyar közigazgatási jogra és a magyar pénzügyi jogra,
7. a jogtörténetre és egyházjogra,
8. a magyar közjogra, a politikára s a jog- és államtudományokba való általános bevezetésre,
9. a bölcsészetre,
10. az újkor egyetemes történelmére.

Ezeken kívül előadatnak még a bányá- és tételes nemzetközi jog, a művelődéstörténet, az államszámviteltan, a törvényszéki orvostan, törvényszéki lélektan és elmekórtan és a közegészségtan.

Az intézetet a kath. magyar tanulmányi alap tartja fenn.

II. A jog- és államtudományi kar személyzete az 1913—4. tanévben.

Dékán:

Dr. Kiss Géza, képesített egyetemi magántanár, a római jog ny. r. tanára, Olaszi, Rákóczi-út 55. sz. a.

Nyugalmazott igazgató:

Pilismaróti dr. Bozóky Alajos, m. kir. udvari tanácsos, képesített egyet. magántanár, a római jog kiérdemült tanára, a magyar jogászgűlés állandó bizottságának, a bihar-megyei régészeti és történelmi egylet s a nagyvárad-i jogász egylet, a Szent-István-társulat igazgató-választmányának s irodalmi osztályának tagja a budapesti t. egyetemi központi növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolájának s a nagyvárad-i Szigligeti Társaság tiszteletbeli tagja, a Múzeumok és Könyvtárak országos szövetségének örökös tagja, a nagyvárad-i jogakadémiai Gyorsiró Egyletnek díszelnöke. Olaszi, Lukács György-utca 23. sz. a.

Prodékán:

Köröstarjáni dr. Hoványi Gyula, képesített egyetemi magántanár, a jogbölcészlet és az anyagi büntetőjog, büntető per-jognak ny. r. tanára, Nagyvárad város törv.-hat. bizott. tagja Nagyvárad egyházmegyei kath. autonomiai congressusi képviselő, a Nagyváradon szervezett állandó vegyes felülvizsgáló bizottság helyettes polgári elnöke, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének örökös tagja, a nagyvárad olaszi-i róm. kath. egyház világi főgondnoka, Szt.-István-Társulat és az Országos Pázmány-egyesület rendes tagja, Nagy-Várad város községi iskolaszékének, valamint hegyközségének, a biharvármegyei és nagyvárad-i régészeti és történelmi egylet, a nagyvárad-i Jogász-egylet, a Szigligeti Társaság, a nagyvárad-i Katholikus Kör, a koldusápoló és fimenedékház-egyesület, a nagyvárad-i Katholikus-Legényegyesület, a Vörös-Kereszt-Egylet nagyvárad-i fiókjá választmányának tagja, Nagy-Várad város bor-

ellenőrző bizottságának elnöke, az állami elemi iskolai gondnokság és a városi közkönyvtár bizottságának tagja. Olaszi, Kórház-utca 4. sz. alatt, saját házában.

Nyilvános rendes tanárok:

Dr. Ágoston Péter képesített egyetemi magántanár, okleveles bíró, a magyar és osztrák magánjog s a magyar bányajognak ny. r. tanára, a Magyar Jogászegylet választmányi tagja, a nagyváradi Társ. tud. társaság elnöke, a törv. hatóság biz. tagja, a Nagyvárad városi szegényügyi bizottság elnöke. Olaszi, Nagy Sándor utca 17. sz. a.

Dr. Mártonfy Marcell képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, a polg. törvénykezési jog s a kereskedelmi és váltó-jog ny. r. tanára, Olaszi, Ritoók-utca 28.

Dr. Sigmund Andor képesített egyetemi magántanár, a magyar közigazgatási jognak és pénzügyi jognak ny. r. tanára. Olaszi, Schlauch-tér 5—21. sz., saját házában.

Csikszentmártoni Dr. Bocskor Mihály a jog- és államtudományok doktora, hites ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a magyar alkotmány és jogtörténet és az egyházi jog ny. rendes tanára, a Szent István-Társulat Tudományos és Irodalmi osztályának rendes tagja, az Erdélyi Pártfogó Egyesületnek, az Erd. Múzeum Egyesület Jog- és Társadalomtudományi szakosztályának választmányi tagja, a Szakosztály kiadványainak szerkesztője. Olaszi, Rákóczi-ut 55. sz.

Dr. Károly Irén, premontrei r. kanonok, képesített egyetemi magántanár, a bölcsészet ny. r. tanára, a Matematikai és Fizikai Társulat alelnöke, Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának tagja, tiszteletbeli rendnagys a rendi nagy káptalan örökös tagja. Olaszi, Uri-utca, premontrei társház.

Dr. Horváth Jenő, képesített egyetemi magántanár, az újkor történelmének ny. r. tanára. Olaszi, Gerliczy-utca 1. sz.

Nyugalmozott nyilvános rendes tanár:

Dr. Molnár Imre, képesített egyetemi magántanár a nemzetgazdaságtan, pénzügytan, m. pénzügyi törvényisem, valamint a tételes nemzetközi jognak kiérdemült ny. rendes tanára. Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi, pénzügyi, szépészeti, közlekedésügyi és nyugdíj-bizottságának, iga-

zólo választmányának és központi bizottságának tagja. Az iparoktatási bizottság, a kereskedelmi tanonciskola felügyelő-bizottságának, a városi árvaház felügyelő-bizottságának tagja. A koldusárpolda, Kath. Kör, a Biharmegyei gazdasági egyesület, a Népinevelési egyesület igazgató-választmányának tagja. A bölcsőde egyesület alelnöke, Nagyvárad hegyközségének elnöke és a szőlősgazdák országos egyesületének alelnöke. Sal Ferenc-utca 13 sz.

Nyilvános rendkívüli tanár:

Dr. Szandtner Pál, a magyar közjog- és a politika ny. rk. tanára, a kar jegyzője. Rákóczi-út 38. sz.

Előadók:

Dr. Némethy Gyula, a nagyváradi I. szert. székeskáptalan t. kanonokja, theologiai ny. r. tanár, a budapesti m. k. t. egyetem theologiai karának bekebelezett tagja, a művelődéstörténet előadója, az államtudományi államvizsgálati bizottság külltagja, szentszéki bíró, a Műemlékek orsz. bizottságának levelező tagja, a biharmegyei történelmi és régészeti egyesület muzeumának öre. Seminarium.

Dr. Popovici Miklós, egyet. orvostudor, kép. tisztiorvos, a közegészségtan előadója, a ref. tanítónőképző egészségstan tanára, Nagyvárad város törv. hat. biz. tagja. Olaszi, Szalárdi-utca 2. sz.

Dr. Verzár István, egyetem. orvostudor, Biharmegyei közkórháza tb. osztályos főorvosa, Röntgen laboratoriumának vezetője, képesített tisztiorvos, a törvényszéki orvostan előadója. Olaszi, Szalárdi-utca 9. sz.

Vitán Árpád, számtanácsos, az államszámviteltan előadója. Olaszi, Szigligeti-utca 6. sz.

Dr. Kenéz Kálmán, Biharvármegyei közkórháza elmeosztályának vezető főorvosa, a törvényszéki lélektan és elmekórtan előadója. Elmekórház.

Hitszónok:

Dr. Némethy Gyula, (lásd fentebb.)

Könyvtárőr:

Az I-ső félévben: **Dr. Sigmond Andor** (lásd fentebb.)

A II-dik félévben: **Dr. Mártonfy Marcel**, (lásd fentebb.)

Titkár:

Dr. Suhayda György, Sal Ferenc-utca 8. sz.

Díjnok:

Csoór Lajos, Balassa-utca 2. sz.

Hivatalsszolga:

Kertész István, altiszt az akadémiai épületben és egy
kiszegítő szolgál.

III. Vizsgálati bizottságok :

Megerősítették a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr
1913. évi 111171. sz. a. kelt rendeletével.

I. Alapvizsgálati bizottság :

Elnöke: Dr. *Kiss Géza*, dékán, ny. r. tanár, h. elnök:
Dr. *Bochkor Mihály*, ny. r. tanár, tagjai: Dr. *Hoványi Gyula*,
prodékán, Dr. *Ágoston Péter*, Dr. *Mártonfy Marczel*, ny. r. és Dr.
Szandtner Pál ny. rk. tanárok.

II. Alapvizsgálati bizottság :

Elnöke: Dr. *Bochkor Mihály* ny. r. tanár, h. elnök:
Dr. *Sigmond Andor*, ny. r. tanár, tagjai: Dr. *Kiss Géza*, dékán,
Dr. *Hoványi Gyula*, prodékán ny. r. Dr. *Szandtner Pál* ny.
rk. tanárok.

III. Alapvizsgálati bizottság.

Elnöke: Dr. *Ágoston Péter*, ny. r. tanár, h. elnöke:
Dr. *Hoványi Gyula* prodékán, ny. r. tanár, tagjai: Dr. *Kiss Géza*,
dékán, Dr. *Mártonfy Marczel*, Dr. *Sigmond Andor*,
ny. r. tanárok.

Jogtudományi államvizsgálati bizottság :

Elnöke: Dr. *Sigmond Andor*, ny. r. tanár, h. elnöke:
Dr. *Mártonfy Marczel*, ny. r. tanár, tagjai: Dr. *Kiss Géza*
dékán, Dr. *Hoványi Gyula* prodékán, Dr. *Ágoston Péter*, Dr.
Bochkor Mihály, ny. r. és Dr. *Szandtner Pál*, ny. rk. tanárok.

Kültagjai:

Dr. *Bozóky Alajos*, m. kir. udv. tanácsos, nyug. jogakad.
igazgató.

Dr. *Hlatky Endre*, Nagyvárad város főispánja.

Dr. *Imrik Péter*, kir. kuriai bíró, kir. táblai tanács-
elnök.

Dr. *Medvigy Mihály*, ny. kir. táblai tanácselnök.

Pajor Kálmán, kir. táblai tanácselnök.

Rádl Ödön, kir. tanácsos, h. ügyvéd.

Sztaniszlavszky Adolf, kir. főügyész.

Urbán Adolf, kir. kuriai bíró, nyug. kir. táblai tanácselnök.

Dr. Wallner Ödön, Biharvármegye t. főügyésze, az ügyvédi kamara elnöke.

Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: *Dr. Hoványi Gyula* prodékán, ny. r. tanár,
h. elnöke: *Dr. Kiss Géza* dékán, ny. r. tanár, beltagjai:
Dr. Mártonfy Marczel, *Dr. Sigmond Andor*, *Dr. Bochkor Mihály*, ny. r. tanárok és *Dr. Szandtner Pál* ny. rk. tanár.

Kültagjai:

Dr. Beöthy László v. b. t. t., volt m. kir. kereskedelmi miniszter.

Dr. Bozóky Alajos, m. kir. udv. tanácsos, nyug. jogak. igazgató.

Fetser Antal, felsz. püspök, püspöki helynök.

Fráter Barnabás, Biharvármegye alispánja.

Hlatky Endre, Nagyvárad város főispánja.

Dr. Karácsonyi János, nagyvárad i. sz. kanonok a m. t. Akadémia tagja.

Kollányi Ferenc i. sz. kanonok, pápai praelatus, a m. tud. akadémia lev. tagja.

Dr. Miskolczy Ferenc, Biharvármegye főispánja.

Németh István kir. tanácsos, m. kir. pénzügyigazgató.

Dr. Némethy Gyula, t. kanonok, theol. ny. r. t. akad. hitszónok.

Rimler Károly, Nagyvárad város polgármestere.

IV. A tanév története.

Az idei tanévet 1913. évi szeptember 15-én nyitottuk meg Veni Sancte-val, amelyet a premontrei rend templomában dr. *Némethy Gyula* c. kanonok, theologiai dékán, jogakadémiai hitszónok és előadó celebrált.

Az előadások a fensőbb helyen jóváhagyott leckerrend szerint a törvényes szünetek kivételével 1913 évi szeptember hó 16-ik napjától 1914. évi május hó 30-ik napjáig bezárólag folytak.

Az évvégi alap- és elméleti államvizsgálatokat folyó 1914. évi június hó 3-ik és 24-ik napjai közötti időben tartottuk; a tanévet ünnepélyesen bezáró „Te Deum“ folyó évi június hó 2-án volt.

Részvétét fejezte ki akadémiánk a következő érdemes férfiak elhunytá fölött: dr. *Robert Lendlmayer*, a prágai német egyetem rektora († 1913. júl. 3.); *Mórent György* úr († 1913. szept. 1.); *Teleky Géza gróf*, a Magyar Történelmi Társulat elnöke († 1913. szept. 27.); *Vály Gyula dr.*, kolozsvári tud. egyetemi tanár († 1913. okt. 13.); *Fejes István* ref. püspök, a sárospataki ref. főiskola igazgatója († 1913. nov. 30.); *Antal Gábor* ref. püspök, a pápai ref. főiskola igazgatója († 1914. jan. 14.); *Papp János* nyug. vármegyei főjegyző, volt országgyűlési képviselő, takarékpénztári igazgató († 1914. jan. 28.) *Gonda István* prem. kanonok († 1914. jan. 21.); *Várkonyi Gábor dr.* kir. törvényszéki bíró († 1914. március 2.); *Kiss Sándor* kir. tanácsos, a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia igazgatója († 1914. április 5.); *Molnár Gábor* ny. cs. és kir. tábornok-hadbíró († 1914. máj. 17.).

Megjelent a tanári kar és a jogász-ifjúság képvisellete a székesegyházban tartott isteni tiszteleten: Ő Felsége születés- és névünnepe, Szent István király ünnepe, a feltámadási, úrnapi és Szent László király napi ünnepségek alkalmából.

A tanév lefolyását főbb mozzanataiban dr. Kiss Géza e. i. dékánnak a június hó 2-iki évváró ünnepélyen tartott és alább közölt beszámolója tartalmazza.

Az évváró ünnepély délelőtt 10 órakor ünnepélyes szentmisével és Tedeummal kezdődött. Ez alkalommal a szentmisét és Tedeumot dr. Némethy Gyula c. kanonok, akadémiai hitszónok helyett dr. Pataky Arnold theologiai tanár végezte.

Szent mise után az ifjúság és a közönség a jogakadémia dísztermébe vonult.

A tanév-záró ünnepély sorrendje volt:

1. *Dr. Kiss Géza* e. i. Dékán beszámolója az 1913/14. tanévről.

2. *Dr. Horváth Jenő* ny. r. tanár szakértekezése: A politikai történelem értékelése és tanítása.

Dr. Kiss Géza c. i. dékán beszámolója:

Mélyen tisztelt Vendégeink!

Tekintetes Tanári Kar!

Szeretett akadémiai Ifjúság!

I. Tanévünk befejeztével nemcsak a fennálló szabályzat, de az akadémiai hagyományok is elem szabják azt a kötelezettséget, hogy számot adjak a lefolyt akadémiai év történetéről. Magától értetődik, hogy intézményünk egy évi élete a különböző jelenségek nagy tömegének bemutatását tételezi fel, aminek ismerete nélkül a fejlődés egész folyamának ismertetése kimerítő nem lehetne. Erre a célra azonban Almanachunk közzététele fog szolgálni, ott fogjuk közölni azokat a részletes adatokat, amelyekből az említett fejlődés reális, hű képe lesz megállapítható.

A jelen alkalommal másra nem törekedhetem, mint azoknak a jelentősebb momentumoknak felsorolására, melyek intézményünk szervezetére, a tanártestületre, az ifjúságra, az akadémia főbb intézményeire és az akadémiának a társadalommal és más tudományos intézményekkel való érintkezésére és végül a pályamunkákra vonatkoznak: ezekben ragadván ki azokat a mozzanatokat, amelyek jelentőségüknél fogva a lefolyt tanév főbb eseményeinek vázlati összefoglalását nyújtják.

A tanárok a lefolyt tanév I. felében összesen 104, II felében 83 órát hirdettek, melyeket hallgatóink nagy nehézségeik dacára is igazán dicséretre méltó szorgalommal látogattak.

Nehézségeket említettem, melyeknek legélesebb kicsúcsosodását két dologban látom: az egyik joghallgató ifjúságunk más irányú nagy lekötöttsége, a másik mai jogi oktatásunk módszere. Legyen szabad ezt a két okot részletesebben is érintenem s indokolnom.

Feltűnő a művelt Nyugaton a hallgatók anyagi viszonyainak a mieinkénél nagyobb rendezettsége. Tulajdonítanak ezt akár az illető államok hazánkénál nagyobb gazdasági jólétének, akár annak, hogy talán e fejlettebb gazdasági életű államokban az ifjúságnak egy nagy része — és pedig anyagiakban szegényebb része — szívesen keresi fel a gyakorlatibb kereskedelmi, ipari pályákat s így a főiskolákra inkább azok jutnak, akik hajlandóságuk mellett a szükséges anyagiakkal is bővebben rendelkeznek — a

tényt konstatálnunk kell. Ily viszonyok mellett azután a hallgató nyugodtan élhet tanulmányainak és sportjainak.

Ezzel szemben mi a helyzet nálunk? Főiskolai hallgatóinknak igen nagy százalékát teszik a kenyérkereső ifjak; akiknek maguknak előbb még elő kell teremniök a tanulmányaikhoz szükséges anyagi eszközöket, akiknél első a megélhetés biztosítása és csak e küzdelemben kifáradt lélekkel testtel nézhetnek utána tanulmányaiknak. Ez a helyzet jogakadémiánkon is. Hallgatóink túlnyomó része ügyvédi irodában, hivatalokban vagy instruálással maga keresi kenyerét, előadások látogatására alig jut ideje, vagy ha igen, legtöbbször ott ül kedélyén a már elfáradt léleknek nyomott hangulata.

Mikor mindezek mellett is hallgatóink kiváló szorgalmáról lehet szólanom, csak a legnagyobb dicséret és elismerés kapcsán tehetem ezt s biztosíthatom az ifjúságot, hogy a külföldi sokkalta kedvezőbb helyzetben levő kollégái mellett igazán méltóan állja meg a versenyt.

Tudatában van ennek a tanári kar is, és azért elismerésének, rokonszenvének bizonyosságául — még áldozatok árán is — lehetőleg segíteni akar a helyzeten. A kar tagjai között folytatott eszmecsere révén kialakult a meggyőződés, hogy épen a szegénysorsú — túlnyomó nagy számban lévő — hallgatókra való tekintettel célszerű lenne, ha az előadások a kora reggeli és a délutáni órákban tartatnának meg. Így a szorgalmas, de elfoglalt hallgatók minden nehézség nélkül teljes szorgalommal hallgathatnák a tárgyakat. Az eszme a tanári kar minden tagjánál a legteljesebb helyesléssel találkozott s bár szokatlan újításnak tűnik föl s megvalósíthatásához mindenestre fensőbb jóváhagyás szükséges, de ez a magunk kis körére, a tanárok és hallgatók feltétlen egyetértése s a fentebb említett méltánylást érdemlő okok alapján aligha fog elmaradni. Az eszme maga egyébként dr. Hoványi Gyula e. i. prodékán urtól származik. A jövő tanév I. félévi tanrendjében ugyan a terv már meg nem valósítható, mert a tanrend tervezet a május 20-i ülésből felsőbb jóváhagyásra már fölterjesztett, de a II. félév tanrend tervezetét már lehetőleg e szellemben fogjuk megszerkeszteni.

A másik az u. n. systematikus leckék ama nagy hibája, hogy nem képes közvetlen érdeklődést kelteni a hallgatókban. A tanár elmegy előadásának megtartására tudományosan felkészült jegyzetekkel, beszél egy álló óráig — nem kis feladat — elvont dolgok tömegéről, anélkül, hogy ügyet vetne hallgatóira s az eredmény az, hogy a hallgató nem tanult annyit az egész parádés előadásból — melybe a tanár legnemesebb intencióit, lelkesedését öntötte bele — mint amennyit kisebb fáradsággal elsajátíthat akár egy rossz könyvből is. Ily körülmények kö-

zött azután az idejében úgy is lekötött hallgató elveszettnek tartja az időt, amit előadás hallgatásban töltött.

A hallgatók érdeklődésének magában a tárgyban rejlő vonzó erő által való fokozása egyrészt, az illető disciplínának eredményes intensív elsajátítása más részt, egyedül a *jogi praktikumok* útján lehetséges.

A jogszabály próbaköve az élet, az alkalmazás, a praktikum. A tanár eseteket ad fel, dönt el, hasonlóképpen a hallgató, így történik meg a hallgatónak az intensív tanulásba való bevonása. A jogi oktatás céljának szükségszerűen annak kell lenni, hogy megtanítsa a tényeket a jog látószögéből vizsgálni, a jog szellemébe behatolni.

Lehet-e már most az éles látás fejlesztésére helyesebb út, mint mindig a magunk szemével nézni? Van-e érdeklődés fokozásának jobb módja, mint közvetlenül magának a hallgatónak a kezébe adni a tárgyat. És ezt teszi a praktikum.

Egy jól megfigyelt és analízált esetnek szerintem több értéke lehet, mint kötetekre menő spekulációnak, mert ez csak fantázia, míg amaz maga a reális élet. Már pedig ebben forgunk.

A speciál kollegiumok tehát első sorban praktikumokkal töltendőek ki, de a kötelező rendes kollegiumokba is a praktikumok szellemét kell vinni. A praktikum a modern, gyakorlati élet oktatási módszere. Az élet témáinak megvitatása, új és új oldalakról való megvilágítása, az elmélet és elvek realizálása, az életküzdelemben minél több és társadalmi helyzetéhez mért gyakorlatiasságú egyén beállítása: ez képezte és képezi mindig az oktatás célját s hogy ennek jelenleg legigazibb útja a fent vázolt praktikumok, arról meg vagyok győződve.

Ezekben óhajtottam egyfelől röviden kifejteni, hogy joghallgatóink szorgalma nemcsak relative, de általában véve is teljesen éri a megkívánható mértéket, másfelől pedig megjelölni a tanóra beosztás és az előadási mód reformálásának azon eszközeit, melyek által a szorgalmat még intenzívebbé fejleszthetjük s áttérek ezek után akadémiánk jelentősebb s már jelzett eseményeinek felemlítésére.

II. 1. (*Tanári kar*) Akadémiánk rendes tanszékei közül a nemzetgazdaságtan-statisztika immár 2 $\frac{1}{2}$ év óta, amióta köztisztviselőben álló, nagyérdemű kollégánk, *Dr. Molnár Imre* nyugalomba vonult, üresedésben van.

A helyettesítést a f. tanévben is mindkét tárgyra nézve *Dr. Sigmond Andor* ny. r. tanár látta el. — A nemzetközi jogot pedig, mely disciplina azelőtt a most említett katedrához tartozott, azonban annak elhelyezésére nézve egyelőre még nem történt döntés, *Dr. Horányi Gyula* ny. r. tanár és prodékán helyettesítette.

2. *Dr. Ágoston Péter* ny. r. tanár f. évi ápr. 20. óta a

II. korpótlék élvezetébe lépett s egyben a VI. fiz. osztályba való előlépése iránt az intézkedés megtörtént.

3. *Dr. Bochkor Mihály* ny. r. tanárnak, ki a tavalyi tanévet külföldi tanulmányúton töltötte, erről szóló jelentéséért a vall.- és közokt. min. úr elismerését fejezte ki.

4. *Dr. Mártonfy Marcel* ny. r. tanárt a VKOM. úr a debreczeni és marosvásárhelyi felső ker. iskola megtartott pótló és javító érettségi vizsgálataihoz, valamint a debreczeni és szatmár-németii f. k. iskola érettségi vizsgálataihoz kormánybiztosul küldte ki.

5. *Dr. Sigmond Andor* január 1-jén a könyvtárőrségről lemondván, újkönyvtárórré *Dr. Mártonffy Marcellt* választottuk meg.

6. A múlt év decemberi törvényhatósági bizottsági tagválasztások rendjén *Dr. Hoványi Gyula*, *Dr. Ágoston Péter* és *Dr. Károly Irén* ny. r. tanárok választattak be képv. test. tagokul.

7. A tanári kar egyes tagjai a tanidőben irodalmi tevékenységet is fejtettek ki, erről Almanachunk fog részletes tudósítással szolgálni. E helyen legyen szabad fölemlítenem, hogy a kir. törvényszék elnöke a tanári kart az 1913. évi okt. 20-25-én az új pp.-ről szóló ismertető előadásokra volt szives meghívni, ugyszintén azzal is szives volt megtisztelni bennünket, hogy a kir. bírósági jegyzők és joggyakornokok számára tartott továbbképző tanfolyamon való közreműködésre szólította föl karunk egyes tagjait, kik a megtisztelő felhívásnak örömet eleget tévén, *Dr. Kiss Géza* ny. r. tanár, dékán és *Dr. Ágoston Péter* ny. r. tanár 1—1 előadást tartottak.

III. *Hallgatóságunk* létszáma az I. félévben 197 volt, ebből 10 rk., a II. félévben 194., ebből 2 rk. és 20 államszámviteltani, ezek közül pedig 14 nőhallgató. — Szomorú vesztesége volt ez évben akadémiánknak *Kohlmann Károly* III. é. jh. az ak. kiváló szorgalmu, példás magaviseletű és kitünő előmenetelű növendékének halála.

Tandijmentességet összesen 31 hallgató, az I-ben 13, a II-ban 18 élvezett, az elengedett tandij összege 1128 K.

Az ifjusági egyletek működésére vonatkozó adatokról ugyancsak Almanachunk lesz hivatva beszámolni. A joghallgató ifjuság a nagy napokhoz ép úgy, mint önmagukhoz méltó buzgalommal és lelkesedéssel ünnepelte meg az okt. 6-iki gyásznapot; március 15-ét; emellett a tisztes hagyományoknak megfelelően halottak napját; ezenfelül a múlt év dec. 14-én *Gara Ernő* és *Hegedüs Árpád* jh-k közreműködésével klasszikus drámai matinét rendezett.

IV. Akadémiánk történetének egyik legjelentősebb mozzanata volt az intézet kebelében megalakult *Mensa Academica* intézménynek létesülése és szervezése, ami által immár harmadik esztendeje vagyunk abban a szerencsés helyzetben,

hogy szegénysorsú és jó előmeneteli hallgatóink egy részét a társas étkezés ingyenes, vagy tetemesen olcsóvá tett kedvezményében részesíthetjük.

A szerény kezdetből, mely egyelőre csak néhány ifjúnak, illetén istápolását tette lehetővé, ma már hála a kormány hathatós segélyezésének és Nagyvárad és Biharvármegye közönsége és társadalma nemeslelkű pártfoglalásának, életképes intézmény fejlődött ki, mely az idén lehetővé tette azt, hogy az első félévben állandóan legkevesebb 17, a második félévben ugyancsak állandóan legkevesebb 16, de néhány hónapra át *20 hallgató részesülhetett ingyenes ebéd és vacsorában*. Nagy segítségünkre volt, elsősorban a közokt. minisztérium gondoskodása, mely évi segélyünket 4000 koronára emelte föl és e mellett a megfelelő (10000 K.-t túlhaladt) költség kiutalványozásával a souterrain helyiségnek a modern hygiénia minden követelményét kielégítő módon való átalakítását és felszerelését tette keresztülvihetővé. A kifőzést házilag, az akadémia kebelén belül a pedellus családja látta el és pedig, amint állandó ellenőrzésem folyamán alkalmam volt meggyőződni, kifogástalanul, ép úgy, amint másrésről az étkező ifjúság körében a rend és fegyelem minden tekintetben méltó volt a nagyváradai jogászfifjúság hagyományos jó szelleméhez. Gyakran kerestem az alkalmat, hogy az ott étkező ifjúsággal együtt időzzem egy-egy ebédre s így a személyes érintkezés, melyre mindenkor a legkedvesebben fogok visszaemlékezni, fokozatosan elősegítette minden függő kérdésnek vagy esetleges differenciának könnyed lebonyolítását.

E helyen legyen megengedve, hogy az egész intézet nevében ismételten is mély hálámat fejezhessem ki kegyes pártfogóinknak, kik ezt a jótékony és akadémiaink életképessége szempontjából is oly fontos intézményt támogatni szívesek voltak; így nevezetesen a vallás- és közokt. minisztériumon kívül: Nagyvárad városa, Biharvármegye közönsége, gróf Széchényi Miklós megyés püspök úr Ő Nagyméltósága, A főtisztelendő nagyváradai I. szert. Káptalan, Nagyvárad Takarékpénztár, Központi Takarékpénztár, Bihar megyei Takarékpénztár, Bihoreána Takarékpénztár, Gazdasági és Iparbank, Belvárosi Népbank, Agrár Takarékpénztár, Rádl Ödön úr Ő Nagysága, az ügyvédi kamara tb. elnöke, Grócz Béla kanonok úr Ő Nagysága, dr. Imrik Péter táblai tanácselnök úr Ő Méltósága, Fráter Barnabás alispán úr Ő Nagysága.

Abban a reményben, hogy ezt a kegyes támogatást a jövőben is élvezhetjük, bizunk nemcsak a Mensa intézményének fokozatos fejlesztésében, de abban is, hogy a Mensa helyiségében az egészségügyi követelményeket a legteljesebb mértékben kielégítő *vívóterem* lesz már a legközelebbi jövőben berendezhető, mely az ifjak lényegesebb anyagi

megterhelhetése nélkül módot nyújtson arra, hogy ehhez a testet edző, a szervezet erejét, ellenálló képességét, a munkabírását fokozó sporthoz könnyű módon hozzájuthasson s ezzel szabad idejét ne füstös kávéházakban hanem — hasonlóan a nyugati kultúr-nemzetek ifjúságához — úgy magára, mint a közre nézve üdvös módon értékesíthesse.

Addig is, míg a berendezkedés megtörténhetik, minden örömmel azon voltam, hogy már most is minél könnyebbé tegyem ifjúságunk számára a testedző egészséges sportok üzhetését. És egyáltalán nem a magam érdemének, hanem ifjúságunk helyes gondolkozásának és értelmességének óhajtom betudni azt a valóban örvendetes körülményt, hogy ezen a téren igazán kétségtelen javulás mutatkozott. Mert ifjúság — szakítva elődei közönyével, melyet itteni tanári működésem első éveiben oly szomorúsággal kellett tapasztalnom, — örömmel vette igénybe a nyújtott lehetőségeket; az 1913—14. tanév elejétől kezdve az állandóan Nagyváradon tartózkodó ifjúságnak *csaknem* $\frac{1}{4}$ -ed része jelentkezett rendszeres vívás oktatásra, melyet *Orbán Sándor* úr, a m. kir. honvéd hadapródiskola vívómestere a NSE. helyiségében kiváló ügybuzgalommal, ambícióval vezetett és ugyanezen sportegylet keretében számos hallgatónk üzött úgy könnyebb, mint nehezebb atletikát, trenírozott egyes sportágakban s ért is el országos versenyekben jelentős eredményt.

Bizom benne, hogy ez az áldásos szellem ezután is uralkodni fog ifjúságunk irányadó köreiben.

V. *Könyvtárunkban* — két évi erős munka után — az idén nyertek az újjärendezési munkálatok végleges befejezést, minek eredménye a szakszerű beosztáson és a szükségessé vált kiselejtezésen felül egy a modern könyvtár rendezésnek és bibliográfiának minden tekintetben megfelelő *cédula-katalogus* elkészítése, mely immár annak használatát — persze egyelőre csak házicéla — teljesen lehetővé teszi.

Az a körülmény, hogy a könyvtár dotációja szintén felemeltetett, remélhetővé teszi, hogy majd évek múltán nyomtatott katalogus kiadására is gondolhassunk és ezáltal azután a nagyváradi jogászság szélesebb körének rendelkezésére álljunk.

VI. Végül legyen szabad az ez évi *pályamunkákról* beszámolnom még pedig annak a sajnálatos körülménynek bejelentésével, hogy ebben a tekintetben az ifjúság nem minden disziplína köréből kitüzött pályátétel iránt mutatott érdeklődést, amennyiben a magyar magánjog és perjog köréből kitüzött pályázat meddő maradt. Viszont örömmel jelenthetem, hogy tárgyam: a *római jogköréből* kitüzött kérdés: „A kártérítés a *Lex Aquilia* értelmében“ megfelelő színvonalon álló versenyt eredményezett, amennyiben három pályamunka

érkezett be. E pályaművek méltatását a bíráló-bizottság véleményes jelentése alapján következőkben legyen szabad ismertetnem.

Dr. Kiss Géza szakbíró és *Dr. Bochkor Mihály* társbíró kritikája értelmében az egyik pályamű — „Nemo“ jelíge — szerzőjének bizonyos érdemei mellett sem ítölte meg a mértéket, de a másik kettő

„*Damnus esto*“

„*Juris praecepta etc*“ érdemes, jóra való dolgozat.

Különösen a *Damnus esto* tünt ki alaposágával, részletességével és helyes felfogásával, miért is a bizottság a 100 K pályadíjat neki ítélte oda.

Miután azonban a „J. P.“ jelígejűt is a bírálók világos, értelmes — ámbár az előbbivel alaposág tekintetében nem vetekedő dolgozatnak találták, azt 50 K p. díjban részesítették. A javaslatot a kar elfogadta.

A fennálló szabályok értelmében ezek után a „Nemo“ jelíge levelet ezennel megsemmisítem, a „*Damnus esto*“ sértetlen jelíge levelet pedig felbontva megállapítom, hogy a „*Damnus esto*“ jelígejű pályamű szerzője *iff. Hlatky Endre* I. éves joghallgató, míg a „*Juris Praecepta*“ jelíge pályamű *Buzássy István* I. joghallgató dolgozata. A nyertesek a pályadíjakat bármikor átvehetik a dékáni hivatalban.

A tanári kar megbízása alapján egyidejűleg közlöm az akadémia hallgatóival, hogy önmivelő tevékenységük fokozására a a jövő 1914—1915 tanévre is tűzettek ki pályatételek és pedig :

1. A magyar magánjog köréből. „A szolgálati szerződés“ és;
2. A magyar közjogból: „Bosznia és Hercegovina közjogi helyzete.“ Mindkét tétel sikerült kidolgozásának jutalma 100—100 korona.

A pályázatok benyújtásának határideje a tételek mindegyikére vonatkozólag 1915 május 1., mely napig az idegen kézzel vagy géppel leírt s jelígevel ellátott pályamunkák, egy a szerző nevét rejlő jelíge levele kíséretében a nagyváradi kir. jogakadémia dékánjához lesznek beadandók.

A pályázatban csakis a nagyváradi kir. jogakadémia rendes hallgatói vehetnek részt.

A pályaművek terjedelmének minimuma 1½ nyomtatott ív.

A pályázók benyújtott dolgozatukban a használt forrásműveket nemcsak általánosságban, hanem azok pontos címét s a felhasznált rész v. idézet lapszámát is megjelölni tartoznak.

A pályázat eredménye az 1914—15-ik tanév záróünnepélyén hirdettetik ki.

A pályadíj csak a bíráló-bizottság részéről arra érdeemesnek talált mű szerzőjének adatik ki.

¹ A pályaművek bírálatát alább egész terjedelmében közöljük.

A pályaművek szerzők tulajdona maradnak, a pályázatútl benyújtott kéziratok azonban az akadémia levéltárában helyeztetnek el.

Amennyiben bármelyik nyertes pályamű szerzője dolgozatát a dolgozaton kitüntetett oly megjegyzéssel tenné közzé, hogy az az akadémia tanári kara által díjjal vagy dicsérettel jutalmaztatott, köteles lesz a jelen kikötés értelmében dolgozata mellett és azzal összefüggőleg azt a bírálatot is teljes szövegben közzétenni, amelyben dolgozatát a kar bíráló-bizottsága méltatta.

Ezután meleg szavakkal köszönte meg a dékán ugy tanártársainak, mint a joghallgató ifjúságnak az egész év folyama alatt irányában tanusított szeretetét s az érdeklődést, mellyel tervei, céljai iránt viseltettek, megköszönte a jelen voltak szives figyelmét s fölkérte dr Horváth Jenő ny. r. tanárt szakértekezésének megtartására.

Ezután dr. Horváth Jenő ny. r. tanár a következő értekezést olvasta fel:

A politikai történelem értékelése és tanítása.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Hogy a történetírás épen akkor enged sejteni nagyobb és egyre növekvő távlatokat, mikor egyes kritika csődjéről beszél, annak indokolását egyrészt az adja meg, hogy a történetírás ma is egyetlen útja minden esemény felderítésének és minden eljárás igazolásának, másrészt, hogy az igazolás és felderítés munkája félszázad óta oly széles alapokon indult meg, hogy a közzé tett anyag feldolgozása még sok és egyre számosabb nemzedéket fog munkára szólítani.

Hogyan van az mégis t. hallgatóim, hogy az alapvetés alphája, a történelem meghatározása válasz nélkül maradt? Hogyan van az, hogy e válasz elmaradása magában megingatni képes a történetbölcseleti rendszerekbe vetett hjtet, melyeket spekulatív elmék általános értékűnek hitt dogmákkal telítettek?

Legyen szabad röviden megvilágítani a rést, melyen a csödelmélet elővédei felbukkantak.

A történetelmélet művelői munkásságuk természete szerint két csoportba oszlanak. Az egyik csoport a par excellence bölcselelőké, a másik a történelemmel foglalkozó szakembereké. A bölcselelők elmélete mindenkor szigorúan felépített rendszer, melynek törvényeit általános érvényűeknek declarálják, a történetírók viszont kerülnek az általánosítást. A nagy eltérés magyarázatát munkáik között az adja meg, hogy a történelemben a tiszta deducio alkalmazása téves megál-

lapításokhoz vezet és általános érvényű szabályokat, törvényeket nem ad, az inductio tökéletessége viszont oly nehéz munkával érhető el, hogy a legtöbb történelíró megelégszik egy adott monographiával és azt az egyetemes fejlődés egészébe már nem illeszti. E két ellentét igazolására felsorolhatjuk a történetbölcsélet legnagyobb neveit és látni fogjuk, hogy deductiójuk az egyetemes fejlődésnek csak egy kisebb körére vonatkozik és a törvények egyetemes érvényét a kivételek tömege ott is illusorikussá teszi; másrészt, hogy a történetírás mai phásisában is százszoros az arány az adatközlés analytikus munkája és a synthesis között. A maga idejében felfedezésszámba ment pl. *Buckle* rendszere, mely a physikai környezetből magyarázott minden eseményt; *Go-bineau*, ki a fajt, *Hegelé* ki az eszmét és *Barthé* ki a társadalmat helyezte a deductio felső fokára. *Marx* ugyanazt tette a gazdasági fejlődéssel, a philologusok ugyanazt teszik az irodalomtörténettel, de ma már a fejlődésnek oly adathalmaza áll előttünk, hogy physikai környezet, faj, társadalom, gazdasági fejlődés és irodalom csak csoportjai és nem általánosítható rendje a történelemnek. Nem is tudok olyan munkát megnevezni, mely valamelyik szempontot általánosítva általános érvényre is emelte volna és a történelem mivoltáról adott értelmezését az egész történetírás törvénynek ismerné el.

Az egyetlen ösvény tehát, mely e súlyos helyzetből kivezet, mégis csak azoknál található meg, kik a speculatio helyett, melyről már két századdal előbb azt mondta *Bolingbroke* angol miniszterelnök a történelemről írt leveleiben, hogy „ratioval kezdődik és imaginatióval végződik“, magával a történelemmel foglalkoztak. „Röviden, mylord, e rendszerek elragadó várák, melyek soknak látszanak, de nem egyebek a látszatnál; ha eloszlik a varázs, melybe burkolvák, eltűnnek ők is, s ha szét akarjuk oszlatni a varázst, a kezdet kezdeténél kell kezdenünk. A történelem alapjait kell megvizsgálnunk és azután felépítését.“¹

A kezdet kezdetét ma már fölülte nehezzé teszi a módszerek és iskolák nagy száma és a termelés tömege, de ha szemügyre vesszük mindazt, a mivel a legnagyobb történetírók az emberiséget megajándékozták, akkor ma sem kaphatunk más induló pontot annál, melyet már a száműzetés reflexióitól szenvedő *Bolingbroke* megtalált; hogy „a történelem példákkal tanított philosophia“ és „a példák iskolája mylord, a világ;“ hogy „ennek az iskolának a mesterei a

¹ Letters on the study of history. London 1752. (V. ö. szerző tanulmányát: *Bolingbroke* a történelemről. Négy essay a köztörténetből. Gyula 1907).

történelem és tapasztalat;“ hogy „*minden történelem tárgya az ember.*“

Az ember valóban nem hiányzik a monographiák ezreinek egyikéből sem, melyek catalogisálása évenként is kötetekre rúg, de az ember fogalmának odavetése kevés tájékozást nyújtana, ha fel nem vesszük a nyert fonalat és a spekulatio örvényei közt nem vesszük azt egy a történelmi tények természetéből kinálkozó és általánosan elfogadható synthesis felé.

Hét évvel az előadás előtt, melyben t. hallgatóimhoz szólni szerencsém van, közel ugyane szavakkal jutottam el az emberi alapfogalomig a történelem bölcséletéről írt tanulmányomban.¹ Akkor azt mondtam, hogy az események motívumai között a közvetlen szemlélet alapján található olyanok, melyek az ember kényszerhelyzetéből folynak és olyanok, melyekben szabadsága érvényesül. A kötött motívumok közül az egyik a *környezet*, a másik a *faj*. A műveletlen népek ma is e két hatás béklyóiban élnek és a legmagasabb közösséget, melyet megalkotni tudnak, csak a sociologusok nevezik az állam ősfarmájának azért, mert benne altruista motívumok is találhatóak, de az valójában nem állami, hanem *társadalmi* alakulat. / Central University Library Cluj

Az ember tehát csak alsóbb fokát éli a történelmi életnek, ha egész élete a *környezet*, a *faj* és a *társadalom* életében kimerül és sem *Buckle*, sem *Gobineau*, sem *Barth* követői nem kívánhatják, hogy akár az egyik, akár a másik motívumtól a történelem egész felépítését függővé tegyük.

Az ember szabadsága ott kezdődik, hogy a primitív társadalom a vegetatio helyett munkába fog és munkáját egyre távolabb és nemesebb célok felé viszi. Az *anyag*i, *értelmi*, *aesthetikai* és *ethikai* munkát, a gazdasági fejlődést, az irodalmat, a művészetet és az iskolázást annak idején annak tartottam és ma is annak tartom, mi a vad és művelt népeket megkülönbözteti: *művelődésnek*, de akkor sem tartottam volna és ma sem tartanám helyesnek akár az egyik, akár a másik motívum általánosítását. Kétségtelen, hogy a gazdaságtörténet még sok esemény kulcsát kezünkbe fogja szolgáltatni, hiszen a francia forradalom és a magyar függetlenségi harc gazdasági politikája pl. több magyarázattal szolgál a legékezebb oklevélgyűjteménynél, de viszont nagyobb tévedést alig követhetne el valaki, mintha bármelyik eseményt kizárólag gazdasági mozgalomnak tekintené, mert a motívumok együtt és nem egyenkint adják a művelődés széles folyamát.

¹ A történelem bölcsellete. Tanulmányok a történettudomány alapelveiről és az emberi művelődés irányeszméiről. Gyula 1907. VI I. és 287 l.

Az emberi munka után még van egy utolsó fokozat, melyet a mély vizek felszínén mozgó hullámokhoz hasonlíthatunk és ez a *politikai fejlődés*.

Néhány évtizeddel ezelőtt a történelem fogalmát világszerte azonosították a politikai történelemmel. Még *Freeman*, a történelem oxfordi regius professzora is a körül építette fel egész rendszerét, hogy a „történelem a múlt politikája és a politika jelen történelem“. Ha felnyitnánk alig egy évtizedes iskolakönyveinket, azokban nem találnánk egyebet politikai történetnél, mely a fejlődés mély vizein sodródva legkönnyebben szemébe tünt mindenkinek és pars prototo Freeman-nal együtt egyenlővé tették azt az egész történelemmel. A csalódást megkönnyítette az, hogy a fejlődés és művelődés útjai magok is felszínre visznek, de hogy a *distinctio* fegyvereire itt is nagy szükség van, azt legjobban bizonyítja az, hogy a mai történelírásban a nagyobb rész, talán a nagyobb súly is már a nem politikai tárgyú művekre jut.

E helyen tehát az analitikus vizsgálat útján oly határhoz jutottunk, hol az egész történelírás két nagy csoportra oszlik, melyek a *fejlődés*, *művelődés* és *politika* szempontjából veszik vizsgálat alá az embert. A művelődéstörténelem anyagát a kötött és szabad munka teszi, de mit értünk a politika fogalom alatt? Egy adott subiectumot, melynek kényszerhatása hasonlít a környezet, a faj és a társadalom adta helyzet bilincseihez; vagy munkát értünk alatta, mint a gazdasági, értelmi, aesthetikai és ethikai művelődés alatt? Azt hiszem a történelem művelői megfogják engedni, hogy ha ezektől külön a felsorolt motívumok, tehát a *fejlődés* és *művelődés irányításának tekintjük a politikát*. Ez volt az oka, hogy első tekintetre és mindennél jobban szembe tünt; hogy a kik a mély vízbe hatottak és a fejlődés és művelődés nagy rétegeit megismerték, azt hitték, hogy sarkaiból forgatják ki velök a politikai történelmet; ez volt az oka a visszahatásnak is, mely utóbbit határainak megállapítására és védekezésre szorította.

A küzdelemnek a politikai és kulturmotívumok kutatói között egy nagy eredménye az, hogy a történelem fogalmi körét megvonhatjuk. *A történelem tehát a művelődésre és annak irányítására vonatkozó ismeretek összessége.*

II.

Most röviden meg kell ismernünk, hogy a történelírás maga mint vélekedett e két irányzatról.

Az első és eddig talán egyetlen történelíró, ki a politikai tárgyalást a művelődéstörténeti kitérésekkel szerves egészbe olvasztotta és a mellett egész munkásságát bölcséleti

alapokra fektette, *Lamprecht Károly* leipzig-i professor volt.¹

Eljárásának szerintem legnagyobb értéke az, hogy az eddigi bölcséleti rendszerektől eltérően nem egy látószögből, a környezet, faj, társadalom, gazdasági fejlődés, irodalom stb. egyikének szempontjából indít deductiót, hanem az események közvetlen vizsgálatából keresi a *synthesis*-t.

E *synthesis*-nek azonban nagy hibája, hogy valamely kor alapjellege, a *lamprecht*-i *diapason* a politikai és kultur-motivumoknak sokszor erőltetett *typussá* formálása. A *diapason*, melynek a kiszabott tervezet szerint létrejönnie *kell*, inkább kulturtörténeti, mint politikai természetű, már pedig, ha a történelmi fejlődés utolsó és legmagasabb fokára a politikai fejlődést tesszük, akkor helyesebb a politikai és művelődéstörténetet ketté választanunk, nehogy a gazdasági, irodalmi és egyéb *motivumok* korlátlan uralomra emelése az előbbit háttérbe szorítsa.

E kijelentés mit sem akar elvenni *Lamprecht* nagy érdeméből, mely az egész világ elismerését, még azokét is kivívta, kik az eljárás egészét magokévé tenni soha sem fogják, az angolokét és amerikaiakét. *Lamprecht* 18 évvel a *Deutsche Geschichte* megindítása után, 1909-ben egy külön intézetet alapított a leipzig-i egyetemen, hol teljes apparatus felhasználásával a szakemberek légiója keresi a *diapasonok* felállítását.²

Szerinte a történelem a *közlélek* alakulásának megfelelően kötött és *individuális* korszakokra oszlik, mi a régi felosztásban megfelel a középi- és újkori történelemnek. Hogy e felosztás helyes, azt ki fogjuk fejteni az alábbiakban, de hogy e két nagy korszak alosztályai a *symbolikus*, *tipikus*, *conventionális*, *individuális* és *subiectív* korszakok, a *közléleknek* rendszeres váltakozása és e változásoknak *lamprecht*-i törvények szerint nyert *diapasonjai* nem fedik teljesen a történelmet, az bizonyításra nem szorul. *Lamprecht* a *diapason*-elmélettel a *deductív* törvénykeresés *radiusába* került, holott a történelmi fejlődésnek általános érvényű törvényei nincsenek,

¹ Fontosabb művei *Deutsche Geschichte*. 12 kötet. Berlin 1891 – 1909 és 3 pótkötet. Berlin 1902–4; *Was ist Kulturgeschichte? Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* I 1896. 481–539. I; *Die kultur-geschichtliche Methode*. Berlin 1900; *Moderne Geschichtswissenschaft* Berlin 1904. II. kiadás 1909; *Staatsform und Politik im Lichte der Geschichte*. *Handbuch der Politik*. I Berlin 1912. 19–33. I. — V ö. *Modzsar J.*: *Lamprecht Károly története-mélete*. Századok XLII 1908.

² V. ö. *A. a*: *A Lamprecht-féle történetkutatói módszer és a lipcei új egyetemes kulturtörténeti intézet*. Századok XLIII. 1909. 758. I. Az intézet közleményei *Beiträge zur Kultur- und Universalgeschichte* cím alatt jelennek meg. Leipzig 1907. és köv.

és így a diapasonok egyoldalú megalkotása sem szentesítheti a politikai motívumok háttérbe szorítását.

A politikai és művelődéstörténelem, a lamprechti egység elkülönítésének szükségessége után önkéntelenül felmerül a kérdés, hogy az elhatárolás eredményeként mi marad meg az egyik és mi a másik csoportnak.

A művelődéstörténelem tárgya az ember környezetének, a fajnak, a társadalomnak, a gazdasági életnek, az irodalom, művészet és erkölcs motívumainak fejlődése; míg a politikai történelem e fejlődés irányítását adja elő.

Ha egy korszak politikai eredményeit vagy egy államférfinak politikai munkásságát akarom bemutatni, végig kell vezetnem valamennyi motívum kapcsolatát. Ha Széchenyi életrajzából hiányoznék a művelt terület kiterjesztése a vad-vizek lecsapolásával, a nemzet életre keltése a magyar nyelv művelését célzó intézmények felállításával, a magyar társadalom szervezése, a gazdasági élet fellendítése és az irodalom pártolása, kétségtelenül hiányos munkát végezne a történetíró. De ha mindezek megvolnának benne és sehol nem találnánk meg az ő nemes küzdelmét az egész megújulás irányítása és a politikai vezetés körül, akkor ki sem nevezhetné azt Széchenyi életrajzának.

A történetírónak *csak* a politikai történelemmel foglalkozik, a kultúrmotívumokat csak a perspektíva megrajzolása végett szabad igénybe vennie. A mennyire kívánatos ez a kisebb monographiáknál, annál fontosabb az összefoglaló munkáknál, hol a kultúrmotívumok felkutatása hova-tovább sysyphosi munkává lesz, mely a politikai történetírót kimeríti, vagy erőltetett beosztásokra kényszeríti.

III.

A politikai történelem célja előadni az egyes emberek és az emberi csoportok küzdelmét a közélet irányítása körül.

E motívum adta a politikai tudomány rendszereit is, melyek az egész emberi fejlődés áttekintésével foglalkoznak és a korlátlan egybevetéssel fontos kérdéseket tisztázni tudnak, de a nagy korszakok lényeges jegyeinek összevonásától a fejlődés képe nem egyszer elhomályosul.

A politika fogalma Hellas és Róma fénykorában, a X. és XX. századokban ugyanazon alapvonásokat mutatja ugyan, de a történetírónak e szabályokat elvontan tárgyalnia nem szabad, hanem vissza kell vinnie az alapfogalomhoz, az akkor élő emberhez és az eleven élethez, mely a fogalmi köröket egyedül képes tartalommal megtölteni. Az ipar történetének pl. bármely mozzanatát éppen úgy végig vezethetem a primitív társadalomtól a tegnapi napig, mint az

államformák történetét, de ha politikai történelemhez fogok, akkor a mai politika jelenségeit el kell választanom az athéni állam politikai viszonyaitól.

A történelem fogalma tehát mást jelent politikai és kultúrtörténeti vonatkozásaiban, mert a kultúrtörténeti motívumok hasonlíthatnak egymáshoz a korszakok távlatain át, de az élő és tevő emberek mindenkor különböztek.

Végeredményben tehát a politikai történelem két irányban is megszorítást szenved: az egyik oldalon el kell választanunk a kultúrmotívumoktól, melyek a fejlemények megvilágosításához szükségesek, de a politikai történelem existenciáját nem fenyegethetik; a másik oldalon le kell mondanunk arról, hogy az egész politikai fejlődés a maga egészében adassék elő, mert a történelmi korszak fogalmát éppen a politikai fejlődés phasisai alkották meg.

Az első korszak mely összefüggő egészet alkot az, melynek képét csak leletekből alkothatjuk meg, de politikai motívumait megismerni nem tudjuk. Azért a politikai történelem az őskort nem, csak olyan korszakokat ölelhet fel, melyekben az összes politikai tényezők: a faj, a társadalom és a társadalmi munka egyformán vizsgálat alá vehetők.

E történelem viszont oly csoportokra oszlik, melyek közül az egyik a ma uralkodó, másik letűnt fajok politikai történetét adja, melyek között sok összekötő szál mellett is jóval több az, a mi elkülönít. Bármily érdekes is az ókori keleti és a classikus népek története, az Imperium Romanum limesei közt létre jött barbár alakulások és azok befolyásának kiterjesztése a föld többi népei és országai fölé hozzánk mégis közelebb fekvő és a tanítás szempontjából sokkalta fontosabb minden egyéb motívumnál.

Hogy többet ne mondjunk, Európa összes államai modern alakulások és az európai befolyás terjedése par excellence modern történelmi tény, melynek az antik politikával gyöngye kapcsolatai vannak. Annál szorosabb a viszony e modern világ egyes tényezői, fajai és intézményei, múltja és jövője között, mi az egész modern történelemnek egységes jelleget ad. Hogy e nagy egységnek közeli megismerése, azután végtelen fontossággal bír a nemzeti jövő szempontjából, az fejtegetéseinknek könnyen levonható corollariuma. Felvethetné valaki, hogy a nagy nemzetek történetében ugyis benne van a modern Európa, talán a modern világ története is, míg a mi kis nemzetünknek elég a maga bajával törődnie: legyen szabad azoknak válaszul adnom, hogy e bajok épen a magyarság világhelyzetében gyökereznek és nem ismerésök onnan ered, hogy a magyar történetírás nem illeszkedett a maga egészével az európai viszonylatok tanulmányozásához. Egy angol nevelésügyi szemlében olvastam, hogy

az angol ifjúság, ha helyes fogalmat nyerne az európai népek fejlődéséről és küzdelmeiről, megtudná változtatni a világ arculatát.¹ Mennyivel találóbb e mondás reánk, kik a magunk arculatát sem ismerjük, pedig ad consilium de re publica dandum, caput est, nosse rempublicam.

Ez a szempont indított engem arra, hogy a történelem alapfogalmainak tisztázása után a modern politikai történelem intenzívebb tanítása érdekében szót emeljek.

IV.

Legyen szabad erre nézve előrebocsátanom, hogy az iskolák typusa szerint miként osztható el a történelmi studium tárgya és módszere.

A kötött anyaggal dolgozó iskolák közül a *népiskolai történettanításnak* továbbra is a *honismeret* és a *polgári kötelességek* körül kell mozognia, de ott is nyíljék alkalom, hogy a tanuló a modern történelem és a modern világ mivoltáról fogalmat alkothasson. A módszernek természetesen a *puszta tények magyarázatára* kell szorítkoznia.

A *középiskolában* megszüntetendő a merev szakítás nemzeti és nemzetközi történelem között és előadandó a *modern történelem különös tekintettel a magyar nemzet és a magyar állam történetére*. Módszer tekintetében a *tények előadására és megindolására* kell fektetni a főszűlyt.

A részben kötetlen anyaggal dolgozó *akadémiák* történettanítása természetesen más elbírálás alá esik, mert ott az egyetlen módszer az *irányítás genetikus tárgyalása* lehet. Legyen szabad röviden kifejtenem, mi alkothatja e harmadik studium anyagát és eszközeit.

V.

A modern történelem — melynek itt csak utolsó phasisa, az u. n. *legújabb kor* kerül előadás alá, — egyike azon fogalmaknak, melyek idők folyamán sok változáson mentek keresztül.

A középkori egyetemes történelmi kísérletek mindaddig, a míg a nagy európai közösség, a feudalismus kötelékei meg nem lazultak, az ő és az új Róma continuitásán épültek fel. A hűbériség bomlása után először találkozunk a nagy egészből kikapcsolt helyi souverainitásokkal, melyek történetében az antik kapcsolat már nem volt fentartható. Az ország, hol azok létre jöttek, Itália volt, a firenzei *Dante* adván a sou-

¹ V. ö. szerző tanulmányát: Történettanítás és állampolgári nevelés Angliában Magyar Társadalomtudományi Szemle 1914 márc sz.

verainítás első értelmezését, a firenzei *Macchiavelli* — az állam (stato) szó és fogalom első alkalmazója — pedig az első nemzeti történetet, mely már az Imperium Romanum romjain létrejött alakulásokkal vette kezdetét. *Macchiavelli* maga két fontos korhatárt alkotott meg. A *Historie Fiorentineban* különbséget tett antik és modern történelem között, a *Principében* pedig köztársasági felfogása ellenére is elismerte, hogy kora nagy erővel sodródik a helyi souverainitások rendszere felé¹ és ezzel a kor lényeges jegyét is felismerte.

Az Itáliai souverainitások nyomán valamennyi nemzet kilépett a magánjogi rend kötelekeiből és fejedelmét korlátlan regaliák birtokába segítette. E korlátlan hatalom viszont az addig fennállott (magánjogi) kiváltságokat az utolsóig fölette, és ezzel az állami és fejedelmi souverainitás fogalmait egyesítette.

XIV. *Lajosról* egyenesen fennmaradt a l'état c'est moi mondás, melynek valódisága talán mellékes a bizonyosság mellett, mellyel korlátlan hatalma érvényesült; *Nagy Frigyes* megcáfolni készült *Macchiavelli* művét az *Anti-Macchiavellben*, de kormányzatával önmaga cáfolatát cáfolta meg, a firenzei cancellárét pedig megerősítette; végül *Napoleon* hallván, hogy a royalista ellenzék még mindig IV. Henrik, a bourboni autokratia megalapítójának ivadékaik ismeri törvényes uralkodóinak, keserűn fakadt ki barátai előtt: „Les royalistes ont toujours à la bouche leur Henri IV Henri IV, C'est moi!”² Más szóval a fejedelmi hatalom és az állami souverainitás *Macchiavellitől* *Napoleonig* azonos fogalmakként szerepeltek és a korszak politikai motívumai között az első helyen állottak.

Az utolsó század tipikus jegyei mindkét korszakétól különböznek. Talán elég lesz egyetlen politikai motívumot bemutatnunk és már abba felismerhető az áthidalhatatlan űr a feudális és autokratikus korszakok és korunk között. E tipikus jegy a *nép érvényesülése* a kormányzatban, melynek első nyomait az 1688-iki angol forradalomban találjuk meg. *Locke* már 1690-ben kijelentette, és nem tudom, a *Two Treatises on Civil Government* (London 1690.) nagy hatása, fontossága és becse nem abban rejlik-e, hogy minden kormányzat a néptől nyert bizalom alapján gyakoroltatik.³ Ez elmélet

¹ A Principe hatását részletesen tárgyalta *Villari Pasquale*: Life and times of Niccolo Macchiavelli II. London 1908 185 233 l

² Reuedes questions historiques II. Paris 1889. 191. l.

³ Az elmélet közölve *Lockenála* II. könyv 87. és köv. §§-aiban, az 1884-iki, Morley-féle kiadásban a 234. és köv. II. Államjogi szempontból ismertette *Pollock*: Locke's Theory of the State. Proceedings of the British Academy I. London 1904.

magyarizatai, a montesquieu-i kormányelmélet és rousseau-i nép felségelmélet útján az európai népeket elemi erővel vitte az autokratikus rendszerek bastillejai ellen. Napoleon még egyszer gátat vetett a rohanó árnak, de vele az utolsó prince is elbukott.

A nép érvényesülése tehát az, mi korunkat jellemzi, s melynek feltárása im az akadémiai történettanítás feladata.

a) Az érvényesülés első formája a *parlamentari kormányrend*, mert az utolsó század *nemzetpolitikai története* valójában nem egyéb a parlamenti kormányzat megszilárdulásánál és terjedésénél. 1815-ben egyedül Angliának volt parlamenti alkotmánya, 1914-ben egyedül a gyarmatoknak nincsen és 1815. és 1914. között valamennyi belpolitikai mozgalom szerves összefüggésben állott a parlamenti kormányzattal.

b) Ugyanigy a *közpolitikai történelemben* a fejedelmi akaratból folyt háborúk, mint pl. a hét éves háború, melynek a leggondosabb kutatások sem tudták felderíteni reális indokait, eltűntek Európa földjéről és 1815. óta egyedül oly háborúk vivattak, melyek indokolását *népek érdekei* adták, a béke utáni vágyakozás pedig a népek érdekeit szolgáló eszközök (pl. döntőbíróági szerződések) útján keresett érvényesülést.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Végző conclusióként legyen szabad összegezni azon eszközöket is, melyek az akadémiai történettanításnak a külföldön rendelkezésére állanak és nálunk is szükségesek volnának, valamint azokat, melyek szükséges voltát speciális magyar viszonyok indokolják.

A külföldi akadémiákon és történet-államjogi semináriumokban a modern történelem alapvető forrásai:

a) nemzetpolitikai szempontból az *alkotmánylevelek*, melyek ma már iskolai kiadásokban is kézen forognak,¹ de nálunk nem találhatók.

b) közpolitikai szempontból a *nemzetközi politika documentumai*, különösen szerződéslevelei,² mert ma már az állami souverainitás jogát a szerződési jog szerint értékelik, Magyarország nemzetközi szerződéseit pedig sehol sem találhatók. Az erdélyi fejedelemség szerződéseit is csak 1911-ben adták

¹ Ilyen összeállítást nyújt *Bernheim E.*: Auswahl europäischer Verfassungsurkunden, 1791–1871., zu historisch-staatsrechtlichen Seminarübungen zusammengestellt. Greifswald 1910.

² Iskolai összeállítást adott *Lazarini*: J principali trattati politici fra gli stati europei (1878-ig.) 2 kötet. Reggio 1906 és *Albin*: Les grands traités politiques Recueil des principaux textes diplomatiques depuis 1815. (1912-ig.) II. kiadás. Paris 1912.

ki, de az Oesterreichische Staatsverträge sorozatban a Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Oesterreichs között.¹

A segédkönyvek között a külföldi oktatásban első helyen áll:

a) *a parlament története*, holott a mi országgyűléseinkről közkezen forgó munka nincsen. A Magyar Tudományos Akadémiától megindított vállalat csak az 1526-dik évet vette indúló pontúl, de már 1606-nál megállott és régibb és újabb parlamentjeink egyformán várják történetíróikat.

b) *A kormányok és kormányhivatalok története*, melyet íróink már a XVI. század elején néhány szóval befejeznek és ezzel elősegítették annak a hiatusnak a létrejöttét, mely régi és modern kormányformáink között századok politikai történetét tette zavarossá, az osztrák történetírást viszont egy merőben új, összmonarchikus kormányzat kialakulásának feltevésében erősítette meg.

c) *A külpolitikai összeköttetések története*, melyről semmiféle összefoglalásunk nincsen, pedig Magyarország volt és maradt az a bástya, mely a Nyugatot a *Kelet támadásai ellen* megvédelmezte és mely a XVII. század második felében a balkáni népek feszabadítása érdekében először lépett aktióba.

Speciális magyar szempontból fontosnak tartom egy balkántörténeli collegium beállítását, mellyel a nemzeti érdekekkel és a hallgatósággal szemben egyformán köteleességet teljesítünk.²

d) A nemzettörténeli collegiumban viszont ki kell terjeszkednünk *nemzetiségeink és a nemzetiségi kérdés történetére* is, mert az minden kétséget kizárva a magyar állam múlt és jövő sorsával áll szerves kapcsolatban.³

¹ Goos Roderich: Oesterreichische Staatsverträge. Fürstenthum Siebenbürgen 1526 - 1690. Wien 1911. XI. és 974 l.

² Ugyanezt sürgettem „A nagyhatalmak megalakulása 1648 - 1715” című munkámban, 1910-ben is (511—12. l.) és örömmel látom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia maga emelt szót a balkántörténeli előadása érdekében (Akadémiai Értesítő, 1914. febr. sz.: A balkáni bizottság előterjesztése.

³ Ugyanezt kértem a „Nemzetiségeink története” című tanulmányomban (Békelyi Emlékkönyv. Budapest 1912 38. és köv II) és e helyen mondok köszönetet a méltatásért, mellyel Erdélyi László dr. kolozsvári egyetemi tanár úr szerény indítványomat felkarolta (Történeli Szemle 1913) A Magyar Tudományos Akadémiától tervezett magyar történelmi bibliographia már is extenso ki fog terjeszkedni nemzetiségeink történetére

V. A pályaművek bírálata.

A római jogköréből „A kártérítés a lex Aquilia értelmében“ címen hirdetett pályakérdésre beérkezett pályamunkákról a következőkben van szerencsénk jelentésünket beterjeszteni:

Beadatott összesen 3 pályamunka és pedig:

1. „Nemo“.
2. „Juris praecepta sunt haec: honeste, vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere“ (i. l. §. 3).
3. „Damas esto“ jeligével.

I. A „Nemo“ jeligéjü dolgozat 15 teleirt nagy oldalra terjed és elmefuttatásszerű rövidséggel érinti a kérdés egyes főbb pontjait, anélkül azonban, hogy akár rendszerességre, akár pedig alaposágra törekednék. A kérdésre vonatkozólag — úgy látszik — nem olvasott el alaposan egy forrásmunkát sem, annál kevésbbé nézett utána az eredeti forrásoknak. Nem vitatható ugyan el szerző bizonyos olvasottsága, de ismeretei zavarosoknak és felületeseknek tünnek föl a problémát illetőleg. Így azután gyors egymásutánban érint egyes kérdéseket a római jogtörténet, a Pandekta jog, a német polgári törvénykönyv és általában a modern magánjogelmélet köréből, melyek azonban magának a kitűzött pályakérdésnek a megoldásával csak laza összefüggésben állanak. Ennél fogva bár elismerésre méltó szerzőnek érdeklődése, a munkát a kitűzött jutalomra érdemesnek nem tarthatjuk.

II. A „Juris praecepta etc.“ jellegü pályamunka a most megbírálnak messze fölötte áll, úgy terjedelmesség, mint a téma feldolgozásának értéke tekintetében. A munka 5 részre oszlik, melyek közül az első a lex Aquilia korával és általános jelentőségével, a második a kártérítés fogalmával a a delictumból származó obligatiókkal kapcsolatban, a harmadik és negyedik pedig a lex Aquiliából folyó kártérítési kötelezettség közelebbi elemzésével foglalkozik még pedig külön-külön aszerint, amint az az illető törvényből annak eredeti intenciója alapján levezethető, vagy az csupán a későbbi interpretáció jogfejlesztő hatásképpen megállapítható. Végül az 5-ik rész a kár megtérítésének mértékével foglalkozik.

A munka főként Karlowa Römische Rechtsgeschichte-jének idevonatkozó részeit követi és emellett Pernice Alfréd Zur

Lehre von den Sachbeschädigungen nach Römischem Rechte című művét is érdekesítette. E két forrásmunkát szerző helyesen fogta fel, annak a kérdésre tartozó főbb eredményeit jól foglalta össze és emellett a most említett két munka által idézett eredeti forráshelyeknek egy részét és pedig ép a legfontosabbakat szintén felhasználta, illetőleg azokat eredetiben is átnézte. Nyilvánvaló tehát, hogy a munka minden tekintetben megfelel azoknak a követelményeknek, melyeket kezdő fiatalember dolgozatával szemben támasztani lehet.

III. „Damnas esto“ jellegű pályamunka az előbbinél is jóval nagyobb terjedelmű és ugyancsak alapos dolgozat. Meglehetősen hosszú bevezetés után, mely a jog keletkezésének nagy problémáját érinti összes vonatkozásaiban, különös tekintettel a kártérítés problémájára, a kár fogalmát elemzi, majd a kártérítés jogintézményére tér át, úgy magánjogi, mint büntetőjogi tekintetben. Ezután a római jog elsődleges kártérítési szabályait érinti, amint azt részint reánk maradt forráshelyekből, részint pedig hypotesisekből rekonstruálhatjuk. Ezekután foglalkozik magával a lex Aquiliával, tüzetesen elemezvén annak egyes idevágó rendelkezéseit (I. és III. fejezet) és ugyancsak kellő részletességgel mutat rá azokra a lényeges változásokra, melyeket e törvény a későbbi jogalkalmazás következtében szenvedett; szerző itt sorra veszi a magánjog rendszerének összes részeit és ezek kapcsán fejti ki a kiterjesztő judikatúra által létrehozott módosulásokat. Végül röviden, de igen helyesen emlékezik meg a lex Aquilia II. fejezetének úgynevezett elavulásáról is.

A munka dicséretre méltó szorgalom és értelmes tanulmányozás eredménye, mely föltétlenül megüti a már fentebb érintett támasztható mértéket.

Egybevetve most már ezt a két utóbbi pályamunkát, a „Damnas esto“ jellegű előnye a másik fölött, hogy részletesebb és a kérdés érdemében is többet nyújt a „Juris praecepta etc“ jellegűjénél. Viszont ez utóbbi rövidegsége és annak dacára, hogy jóval szűkebbre van szabva, bizonyos tekintetben élesebben domborítja ki azokat a főbb tételeket, melyeket a pályakérdés megoldása gyanánt levezetni kellett. Ez az érdeme az irodalmi forrásmunkák közül ép a legmegfelelőbbeknek megválasztására vezetendő vissza. Ezzel szemben a „Damnas esto“ jellegű pályamunka szerzője nyilvánvalóan inkább a maga erejére volt utalva és ennek tulajdonítható, hogy sok helyről összeszedett forrásainak feldolgozásában kevesebb szabatosságot mutathat föl. Ez alapon magyarázható meg az is, hogy szerző abban a törekvésben hogy nemcsak az olvasottaknak értelmes recipiálását tanúsítsa, hanem eredeti gondolatait is közölje, ismételten rátér a jogtudomány általánosabb problémáira is és jogbölcészeti

fejtegetésekre is kiterjeszkedett. Ha azután ezek rendjén egyrészről kissé homályos, másrészt tulságosan bölcselkedő elmélkedésekbe mélyed, ez a dolog természetéből önként következik. Mindent egybevetve kétségtelen, hogy az ő munkája nemcsak a legterjedelmesebb, de a legrészletesebb és legalaposabb is és az imént érintett tulajdonságai is végeredményben érdeméül tudhatók be, mert hiszen önálló gondolkozását és a dolog lényegét kutató és elemző tehetségét mutatják.

Mindezeknél fogva tisztelettel azt indítványozzuk, hogy a 100 korona pályadíjat a „*Damnus esto*“ jeligéjű pályamunkának méltóztassék odaitélni.

Tekintettel azonban arra a körülményre, hogy a „*Juris praecepta etc.*“ jeligéjű pályamunka mint fentebb rámutattunk, szintén igen érdemes, értelmes, szabatos dolgozat, mely szerzőjének úgy komoly törekvéséről, mint tehetségéről kiválóan tanuskodik és tekintetbe véve azt az egyébiránt sajnálatos tényt, hogy a többi kitűzött pályakérdésekre nem jött be dolgozat és így még áll kiosztható pályadíj a rendelkezésünkre, javasoljuk, hogy a tekintetes kar 50 korona jutalom díjat a „*Juris Praecepta etc.*“ jeligéjű pályamunka részére is adományozni sziveskedjék.

Kiváló tisztelettel maradunk a tekintetes karnak alázatos szolgálói:

Nagyvárad, 1914. évi május hó 25-én.

Kiss Géza,
Bochkor Mihály,
ny. rendes tanárok.

A magyar tanulmányi alapból fenntartott jogakadémiák tanárai.

Sorszám	N É V	Minőség	A jelenlegi fizetési osztályba valóságos minőségben kineveztetett			Evi fizetés és az 1904. évi I. t.c. alapján járó személyi pótlék ösz.	Lakáspénz	Állomáshely	J e g y z e t
			év	hó	nap				
VI. fizetési osztály.									
1	Wertheimer Ede dr.	r. tanár	1910	XII	16	8000	1800	Pozsony	M. kir. udvari tanácsos
2	Hoványi Gyula dr.	"	1911	II	25	6400	1600	Nagy-Várad	
3	Vutko-ich Sándor dr.	"	1911	II	25	"	1800	Pozsony	
4	Mandelló Gyula dr.	"	1911	II	25	"	2000	Budapest	
5	Falcsik Dezső dr.	"	1912	IV	7	"	1800	Pozsony	
6	Oberschall Pál dr.	"	1912	IV	7	"	"	"	
VII. fizetési osztály.									
1	Kováts Ferenc dr.	r. tanár	1903	VII	1	6000	1440	Pozsony	e. i. dékán
2	Pázmány Zoltán dr.	"	1903	XI	28	"	"	"	
3	Ágoston Péter dr.	"	1904	IV	15	5400	1280	Nagy-Várad	
4	Mártonfy Marcell dr.	"	1905	VI	29	"	"	"	
5	Hodinka Antal dr.	"	1906	XI	3	"	1440	Pozsony	
6	ifj. Katona Mór dr.	"	1907	IV	16	"	"	"	
7	Kiss Géza dr.	"	1907	VII	12	"	1280	Nagy-Várad	
8	Sigmond Andor dr.	"	1909	VI	8	4800	"	"	
9	Bochkor Mihály dr.	"	1912	VIII	14	"	"	"	
10	Bozóky Géza dr.	"	1912	VIII	22	"	1440	Pozsony	
11	Károly József Irén dr.	"	1912	XI	1	"	1280	Nagy-Várad	
12	Horváth Jenő dr.	"	1912	XI	1	"	"	"	
VIII. fizetési osztály.									
1	Szandtner Pál dr.	rk. tanár	1911	XII	21	3600	1040	Nagy-Várad	
IX. fizetési osztály.									
1	Illés Imre dr.	titkár	1912	VIII	8	2600	900	Pozsony	
X. fizetési osztály.									
1	Suhayda György dr.	titkár	1910	IV	18	2000	720	Nagy-Várad	

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VII. A tanárok irodalmi működése:

Dr. Kiss Géza dékán:

1. Die Theorie der Rechtsquellen in der englischen und anglo-amerikanischen Litteratur. Archiv für Bürgerliches Recht c. folyóirat 39. kötetében. Berlin, 1914. C. Heymann kiadása.

2. A római zálogjog történelmi kialakulása. Farkas Emlékkönyvben. Budapest, 1914.

3. A szerződések értelmezése. Kritikai megjegyzések a polg. törvénykönyv javaslatához. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam 9. kötetben. Budapest, 1914.

4. Verleitung zur Vertragsverletzung. München, 1914. Dunker és Humblot.

5. A hajósok felelőssége (receptum nautarum etc.) a görög papyrusok jogában. Felolv. az Erd. Muz. Egyl. jogi szakoszt.-ban 1914. ápr. 4-én.

Dr. Hoványi Gyula prodékán:

1. A magyar városok kongresszusa Szent László városában. Tiszántúl. XIX. évf. 223. sz.

2. Házavató. Tiszántúl XX. évf. 106. sz.

Dr. Ágoston Péter ny. r. tanár:

1. Szociálpolitika és sztrájkörök (Munkásügyi Szemle 1913. IX. 25-iki sz.).

2. Az érvényes és a szociális jog (Munkásügyi Szemle 1913. IX. 25-iki sz.).

3. A kollektív szerződés (Munkásügyi Szemle 1913. X. 25-iki és nov. 10-iki sz.).

4. A kollektív szerződés és a törvényhozás (Munkásügyi Szemle 1913. XII. 25-iki sz.).

5. A polg. tkv. szociális rendelkezéseiről (Munkásügyi Szemle 1914. IV. 10-iki sz.).

6. A nyelv gazdasági értéke (Szocializmus 1913. jun. sz.).

7. Hunyadi János ligái (Szocializmus 1913. 9. sz.).

8. Észrevételek a polg. tkv. tervezetéhez (Szocializmus 1914. jan. sz.).

9. A szolgálati szerz. a ptkv. terv.-ben (Szocializmus 1914. ápril. sz. és jun. sz.).

10. A nagyváradi népiroda (Városi Szemle 1913. 6 – 7. sz.)

11. A munkanélküliek segítése (Városi Szemle 1913. 7—8. sz.).
 12. A közigazgatási eljárás alapelvei (Városi Szemle 1914. 1. sz.).
 13. A polg. tvkv. terv. II. r. IV. cím, I. fejelet. (A magyar jogász egyesület).
 14. Szabályoztassék-e a kollektív szerződés? (A magyar jogászgöyülés irományai).
 15. A szociálpolitiká és gazd. élet fellendölése. (Társadalmi muzeum értesítöje 1913. 5. sz.).
 16. A sajtó, mint alkotmány tényezö. (Szabadgondolat 1913. dec. sz.).
 17. Ahasver (Nagyvárad Napló 1913. okt. 19.).
 18. Az emberi méltóság (Világ 1913. dec. 24.).
 19. A betü (Világ 1914. jan. 20.).
 20. Nagyvárad (Világ 1914. febr. 1.).
 21. Nagyország (Világ 1914. febr. 10.).
 22. Nyelv és kultúra (Világ 1914. febr. 17.).
 23. Várady Zsigmond (Világ 1914. márc. 1.).
 24. Quid nunc. (Világ 1914. márc. 3.).
 25. Kétszázhatvan millió. (Világ 1914. márc. 8.).
 26. Marx. (Világ 1914. márc. 14.).
 27. Két világ. (Világ 1914. márc. 18.).
 28. Elsikkadt alkotmány. (Világ 1914. ápril. 1.).
 29. Évezredes panacea. (Világ 1914. ápril. 8.).
 30. Emberek megbecsölése. (Világ 1914. ápril. 12.).
 31. A kisebbség küzdelme. (Világ 1914. ápril. 21.).
 32. Magyar crainquebillek. (Világ 1914. május 7.).
 33. Nemzetköziség. (Világ 1914. május 12.).
 34. A békenap. (Világ 1914. május 18.).
 35. Antiszemitizmus. (Világ 1914. május 27.).
 36. A kalkulus. (Világ 1914. május 31.).
 37. Mit hoz az új választó jog? (Világ 1914. június 10.).
 38. Kultur sorompók. (Világ 1914. június 23.).
 39. Progresszió és feminizmus. (A Nö 1914. május 5.).
 40. A progresszív eszmék terjesztése az iskolában. (A nagyváradai társadalom tud. társ.).
 41. A nagybirtok története. (Grill K. könyvkiadó váll.) 322 lap.
- Dr. Mártonffy Marcell ny. r. tanár:*
1. A keresk. törvény 264. §-a a revizió szempontjából. Kereskedelmi Jog. 1913. okt. s. nov.
 2. Birálat a magyar ált. polgári törvénykönyv II. terv. -hez. Magyar Jogászegyleti Értekezések. 1914.
 3. A saját részvények megszerzése és zálogbavétele a részvénytársaságok által Budapest, 1914.
- Dr. Sigmond Andor ny. r. tanár:*

Szemelvények a munkásbiztosítás köréből. Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1913. VI. évf.

Dr. Bochkor Mihály ny. r. tanár:

1. Szerkesztette az Erdélyi Múzeum Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztályának kiadványait. Megjelent az V. kötet, sajtó alatt a VI.

2. Jelentés külföldi tanulmányútjáról. Kézirat.

3. Manu törvényei és az őszindus jog. Felolvasás az Erd. M. E. jogi és T. szakosztályában. 1913. nov.

4. Jogtörténeti bevezetés és jegyzetek a szanszkritből fordított Manava Dharmasásztrához. Megjelen ez év folyamán Budapest-Kolozsvárt.

5. Erdély jogtörténetéből. A székelyföldi katolikus egyházközösség. Farkas-Emlékkönyv. Budapest, 1914.

6. Referatum az 1913. júliusban tartott erdélyi egyházmegyei zsinatról az Archiv für. kath. Kirchenrecht s a Canonista Contemporain-nek.

7. Jogi vélemény az Erd. kath. Status Igazgatótanácsa felkérésére az erd. kath. országos autonomia s a kormányhatalom közti, továbbá a legfőbb kir. kegyúri s felügyeleti jog és az autonomia közti jogviszonyra vonatkozóan. Kézirat.

8. Egyházjog a külföldi egyetemeken. Erdélyrészi Jogi Közlöny. 1914.

Dr. Horváth Jenő ny. r. tanár:

1. A legújabb kor politikai története. 1815–1910. Budapest, 1913.

2. Az európai koncert küzdelmei 1815—1914. Előadás az Erdélyi Múzeumegylet jog- és államtudományi szakosztályában. 1914. február.

3. Történettanítás és állampolgári nevelés Angliában. Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1914. március.

4. A politikai történelem értékelése és tanítása. L. a jelen Almanachban.

Dr. Szandtner Pál ny. rk. tanár:

Az alattvalói engedelmisség problémája. Nagyvárad, 1914. XII. 366. lap.

Dr. Némethy Gyula előadó:

1. A Solymosi képkiállítás a megyeházán. „Tiszántúl“, 1913. szept. 23.

2. A nagy Omlás bővölöte. U. o. szept. 25.

3. A Kath. Kör új otthona. U. o. 1914. febr. 22.

4. Az ősember. U. o. 1914. márc. 17, 18.

5. Antropologiai újdonságok. Religio, 1913. okt. 18. és 25.

6. Az első negyedkori emberábrázolás. U. o. 1913. nov. 29.

VIII. Ifjusági egyletek.

1. Segítő egylet.

Elnök: Rónay Endre II. é.
Alelnök: Süveges Ferenc III. é.
Főjegyző: Bakó Zoltán II. é.
Aljegyzők: Szalay Elemér, Kovács Sándor I. é.
Pénztárnok: Magyary Barnabás I. é.
Ellenőr: Barza Ferenc II. é.
Könyvtárnok: Réti Sándor II. é.

Választmányi tagok:

Bakó Zoltán, Csery Alajos, Jánosi Kornél, Petry Gyula II. é. Farkas István, Horty Kálmán, Salkovits Pál I. é.

Az egylet alaptőkéje 1913. évi június 30-án 24307 K 01 f.
Növekedés:

A jogász majális tiszta jövedelméből . . . 105 K — f.
Alaptőke 1914. június 30. 24412 K 01 f.

2. Olvasókör:

Elnök: Ifj. Petry Gyula II. é.
Alelnök: Csathó Sándor I. é.
Főjegyző: Fráter Pál III. é.
Aljegyző: Soós István I. é.
Pénztárnok: Gorove Jenő I. é.
Ellenőr: Kohlmann Károly II. é.
Háznagy: Barza Ferenc II. é.

Választmányi tagok:

Kajdi Lajos, Mikó Bertalan III. é. Csery Alajos, Jánosi Kornél, Schweiger László II. é. Csurka Péter, Farkas István, Mihályi Béla, Szalay Elemér, Zsdánszki Kálmán I. é.

Az egylet alaptőkéje 1914. június 30 án . . . 2463 K 05 f.

3. Mensa Akademica.

Az egyesület ügyeit *dr. Kiss Géza* dékán a kar által küldött *dr. Mártonfy Marcel* ny. r. és *dr. Szandtner Pál* ny. rk. tanárokkal együtt intézte.

Ifjúsági elnök: *Mikó Bertalan* III. é. jh.

Ifjúsági bizottság:

A Segítő Egyesület részéről: *Barza Ferenc*, *Csathó Sándor*, *Petry Gyula*, *Rónay Endre* joghallgatók.

Választottak: *Horváth Béla*, *Mikó Bertalan*, *Réti Sándor* és *Süveges Ferenc* joghallgatók.

Az egyesület alaptőkéje:

1913. június hó 30-án	28976 K 50 f.
Azóta növekedés:	
Az 1913. évi majális utólag még befolyt jövedelméből	10 K - f.
A joghallgatók 1913/4. I. félévi mensajáruléka	203 K - f.
A nagyváradi takp. adománya	100 K — f.
Az 1913/4. II. félévi mensajárulék	214 K — f.

Alaptőke 1914. június 30-án 29503 K 50 f.

A „Mensa Acade-

BEVÉTEL

	Kor.	fill
Pénzmaradvány 1913. évi június 30-án	664	06
A nm. vall. és közokt. Miniszter úr segélye	5500	—
Nagyvárad város segélye	1000	—
A I. szt. megyéspüspök úr adománya	200	—
A I. szt. káptalan	200	—
A Nagyvárad Takarékpénztár adománya	100	—
A tanári kar adománya	100	—
Az Egyesült Központi Tkp. adománya	50	—
Az előadó (magán) tanárok	45	—
Dr. Imrik Péter curiai bíró úr adománya	40	—
A Biharmegyei Takarékpénztár	30	—
A Bihoreana Takarékpénztár	30	—
A Gazdasági és Iparbank	25	—
Grócz Béla I. szt. kanonok úr	20	—
A Belvárosi Népbank	20	—
A Nagyvárad Agrár Takarékp.	20	—
Fráter Barnabás megyei alispán úr adománya	16	—
Az 1913. évi majális jövedelméből még	10	—
Az étkező joghallgatók hozzájárulása	125	—
Az egész tanév folyamán beiratkozott joghallgatók kötelező hozzájárulása	417	—
A segítő egyesület jövedelmének 6 ⁰⁰ / ₀ -a	528	30
A „Mensa Academica“ alaptökéjének kamatjévedelme	1152	84
Összesen :	10293	20

mica“ évi mérlege.

KIADÁS

	Kor.	fill
Beszerzésekre	1450	31
Étkezésre	7720	60
Alapítóke gyarapításra	527	—
Pénzmaradvány	595	29
BCU Cluj / Central University Library Cluj		
Összesen :	10293	20

IX. A tanárok és az előadott tantárgyak átnézete.

A tanárok neve	Tanító-hivatali minőség	Tanszakma	Előad. nyelv	Heti órák száma		Észrevétel	
				I.	II.	Tanár	Előadó
				félév			
Dr. Klss Géza	dékán, ny. r. tanár,	Római jog.	m a g a n y a r	10	10	8 ¹ / ₂ év óta	—
Dr. Hoványi Gyula	prodékán, ny. r. tanár.	Jogbölcselet, M. anyagi büntetőjog, M. büntető perjog, Nemzetközi jog		11	13	29 év óta	—
Dr. Ágoston Péter	ny. r. tanár, okleveles bíró.	Magy. magánj Bányajog, Osztrák magánjog.		11	9	13 év óta	—
Dr. Mártonfy Marcel	ny. r. tanár, h. ügyvéd.	Törvénykezési eljárás, Kereskedelmi és váltójog.		11	9	10 év óta	—
Dr. Sigmund Andor	ny. r. tanár.	M közigazg. jog, M. pénzügyi jog, Közgazdaságt., Pénzügytan, Statisztika.		15	17	8 év óta	—
Dr. Bochkor Mibály	ny. r. tanár, h. ügyvéd	M. alk. és jogtörténet. Egyházjog.		12	8	4 év óta	—
Dr. Károly Irén	ny. r. tanár.	Bölcészett.		11	9	1 ¹ / ₂ év óta	—

A tanárok neve	Tanító-hivatali minőség	Tanszakma	Előad. nyelv	Heti órák száma		Észrevétel	
				I.	II.	Tanár	Előadó
				félév			
Dr. Horváth Jenő	ny r. tanár	Az újkor egyetemes történelme.	magyar	10	10	11 $\frac{1}{2}$ év óta	—
Dr. Szandtner Pál	ny. rk. tanár	Encyclopaedia, Közjog, Politika		10	10	21 $\frac{1}{2}$ év óta	—
Dr. Némethy Gyula	theológiai tanár, akadémiái előadó	Művelődéstörténet.		—	4	—	15 év óta
Dr. Popovici Miklós	tiszti orvos, akad. előadó	Közegészség-tan.		—	2	—	21 $\frac{1}{2}$ év óta
Dr. Verzár István	orvos, Röntgenlaboratórium vezetője, akad. előadó	Törvényszéki orvostan		2	—	—	21 $\frac{1}{2}$ év óta
Vitan Árpád	számtanácsos, akad. előadó	Államszámviteltan.		—	2	—	21 $\frac{1}{2}$ év óta
Dr. Kenéz Kálmán	Biharmegyei közkórháza elmeosztályának főorvosa akad. előadó	Törvényszéki lélektan és elmekórtan.		—	2	—	21 $\frac{1}{2}$ év óta

X. Az Akadémia hallgatói.

1. Beiktatott nyilvános hallgatók.

N É V		Tan- félév	N É V		Tan- félév
I. évesek:			Mahács Pál	1	2
a) Ny. r. hallgatók:			Magyar Zoltán	1	—
			*Magyary Barna	1	2
			40 Matolay Károly	1	2
			Mihály Béla	1	2
			Nagypál Béla	—	2
			Papp Benjámín	—	2
			Péter István	1	2
			45 Pollatsek Sándor	1	2
			Popper László	—	2
			Propper Sándor	1	2
			Radó Ferenc	1	2
			Radu Vazul	1	2
			50 Rácz István	1	2
			Révész József	1	—
			*Roskoványi Zoltán	1	2
			*Sala Traján	1	2
			Salkovics Pál	1	2
			55 Sándor Lajos	—	2
			Soós István	1	2
			Stadler Iván	1	2
			Szalay Elemér	1	2
			Székely Elek	1	2
			60 Szigethy Pál	1	2
			Szirti Ernő	1	—
			Szoták Árpád	1	—
			Tokody Kálmán	1	2
			Tóth Liborius	1	2
			65 Valló József	1	2
			Varga István	1	2
			Vay Dénes	1	—
			Várady József	1	2
			Wesselényi Kálmán	1	2
			70 Zathurecky Gedeon	1	2
			Zányi Lóránd	—	2
			Zsdánszky Kálmán	1	—
			b) Ny. rk. hallgatók:		
			Czanik Pál	1	—

N É V		Tan- félév	N É V		Tan- félév
	Dienes József	1 —		Nagy Sándor	1 —
75	Gorup György br.	1 —		Nizsalovszky Endre	1 2
	Hubert Izsó	1 —		Pásztor Jenő	1 2
	Kovács Sándor	1 —	35	Petry Gyula	1 2
	Kohn Pál	1 —		Puscasiu Péter	1 —
	Lőwi Endre	1 —		Répássy Árpád	1 —
80	Moldvay Lajos	1 2		Réti Sándor	1 2
	Surgóth Aladár	1 2		Révész József	2
	Szabó Károly	1 —	40	Rónay Endre	1 2
	Vadász Gusztáv	1 —		Rózsa Kálmán	1 —
II. évesek :				Rozslay István	1 2
	Bakó Zoltán	1 2		Sárfy Gyula	1 2
	*Barza Ferenc	1 2	45	Schiff Ödön	1 2
	Biczó Dezső	1 2		Schweiger László	1 2
	Bujdos Aladár	1 2		Szabó Gusztáv	1 —
5	Csapó László	1 2		Szabó Sámuel	1 2
	Csery Alajos	1 2		Szakáll Zoltán	1 2
	*Csoór Lajos	1 2	50	Szegő Jenő	1 2
	Daniloviis Ernő	— 2		Szuciu Gyula	— 2
	Eszenyi László	1 2		Sziuts Sándor	1 2
10	*Farkas László	1 2		Tapfer Sándor	1 2
	Fehér Sándor	— 2		Vargyasy Márton	1 2
	Fekete Ferenc	1 2		*Veres József	1 2
	Fornét Hugó	1 2	55	Zsdánszky Kálmán	2
	Fenyő István	1 2	III. évesek :		
15	Friedmann Herman	1 2		Alpár Ferenc	1 2
	Gálbory László	1 2		*Balázsovich Rezső	1 2
	Gorove Jenő	1 2		Bánk György	1 2
	Gozmány Ferenc	1 2		Barna Arthur	1 2
	Hajek Zoltán	1 2	5	Barta Károly	1 —
20	Hegedüs Ármin	1 2		Bartsch Arthur	1 —
	Jánosi Kornél	1 2		*Bejan János	1 2
	Kiss Kornél	1 2		Bodnár Ödön	1 2
	† Kohlmann Károly	1 —		Bodó Elek	1 2
	Kővári Ármin	1 —	10	Bodó László	1 —
25	Kucsovsky Gyula	1 2		Borbély Lajos	1 2
	Kurczmann Illés	1 2		Borbély Miklós	1 2
	Liedemann Hugó	— 2		Buhl Ernő	1 2
	Magyar Zoltán	— 2		Bródy Sándor	— 2
	Meer Jenő	1 2	15	Capra Romulus	1 2
30	Molnár Antal	1 2		Csapó Pál	1 2
	Nagy Lajos	1 2		*Fábry István	1 2

N É V		Tan- félév	N É V		Tan- félév
	Fazekas Árpád	1 2	IV. évesek:		
	Fehérvári Géza	1 —			
20	*Fluck András	1 —	Balogh László		1 —
	Fodor István	1 2	Bartha Károly		— 2
	*Fráter Pál	1 2	Bartsch Arthur		— 2
	Fülöp Frigyes	1 2	*Bárdos József		— 2
	Fülöp Miklós	1 2	5 Benyovszky István v.		1 —
25	Glück Áron v.	1 —	Bereczky Ferenc		1 —
	Gyöngyi Jenő	1 2	Binder János v.		1 —
	Hegyesy Gergely	1 2	Bodó László		2
	Hertl Richard	1 2	Bokor Miklós v.		1 —
	*Horváth József	1 2	10 *Daminescu Oktáv v.		1
30	*Jancsó Sándor	1 2	Doszpoly Dezső		1 2
	Kajdi Lajos	1 2	Fehérvári Géza		— 2
	Keszthelyi Zoltán	1 2	Feld Albert v.		1 —
	Kovács József	1	Fluck András		— 2
	Leitner Károly	1 2	15 Hary József		1 2
85	Lindenfeld Lajos	1 2	Hollósy István v.		1 —
	Markovits Zoltán	1 2	Jeney Zoltán v.		1 —
	Mikó Bertalan	1 2	Jurescu Péter		1 —
	Molnár Elek	1 2	Klein Miklós v.		1 —
	Nagy Sándor	— 2	20 Kovács József		— 2
40	Nagy Zoltán	1 2	Lenkei Árpád v.		1
	Orbán Kálmán	1 2	Molnár Lajos		1 2
	Pop János	1 2	Nadányi Zoltán		1 2
	Puscasiu Kornél	— 2	Orbán Mihály		1 2
	Schwartz Tivadar	1 2	25 *Papp Jenő v.		1 —
45	Sebestyén Béla	1 2	Petrányi Ferenc v.		1 —
	*Sebesy Miklós	1 2	Pop János		1 2
	Simák Lajos	— 2	Rosenberger Jenő		1 —
	Stépán Ferenc	— 2	Rosentfeld Emil v.		1 —
	Süveges Ferenc	1 2	30 Rosenthal Károly v.		1 —
50	Szentlélek Mészáros K.	1 2	Sándor János v.		1 —
	Uferbach Ervin	1 2	Scharf Miksa v.		1 —
	*Urdea János	1 2	*Szabó Károly v.		1 2
	Vacarescu Sándor	1 2	Tóth Géza v.		1 —
	*Vasady Sándor	1 2	35 Vértes István		1 2
55	Váry Lajos	1 2	Wallner Jenő k.		— —
	Venter István	1 2	*Weiterschütz János		— 2
	Weiszberger Sándor	1 2			
	Weiterschütz János	1 —			
			Összesen: 234.		

Jelek magyarázata: A *-gal jelöltek ösztöndíjasok. — A k-val jelöltek egyévi önkéntesek. Akinek nevénél — van, az elmaradt — v.: 7. félév alapján végbizonyítványt nyert joghallgatók. — † = meghalt.

2. Az államszámviteltanra beiratkozottak :

Nőhallgatók:

- Adrián Olga.
Baranyi Hedvig.
Bodó Erzsébet.
Boronkay Mária.
5 Gerencsér Mária.
Jeremiás Izabella.
Kertész Margit.
Lindenfeld Margit.
Lovas Sarolta.
10 Rác Ilona.
Rác Sárka.
Tóth Mária.
Voronyák Olga.

Férfihallgatók:

- Balázs Imre p. ü. számgyakornok.
15 Belins József postaszámgyakornok.
Duró Mihály p. ü. számgyakornok.
Májer Lajos postaszámgyakornok.
Petrányi Sándor malomüzletvezető.
Sztankovits József tkpi tisztviselő.
20 Vertán Arthur földbirtokos.
Összesen 20.

A beiktatott nyilvános hallgatók között volt : **Külföldi* születésű 5 ; és pedig : Alsó-Ausztriai 3, Morvaországi 1, Romániai 1. **Hazai* születésű 229 ; és pedig : Abaujtonamegyei 1, Alsófehérmegyei 5, Aradmegyei 13, Bács-Bodrogmegyei 1, Beregmegyei 2, Békésmegyei 7, Biharmegyei 111, Borsodmegyei 2 Brassómegyei 1, Csanádmegyei 2, Csongrádmegyei 5, Fejérmegyei 1, Hajdumegyei 5, Háromszékmegyei 6, Hevesmegyei 2, Hunyadmegyei 1, Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegyei 4, Kolozsmegyei 1, Komárommegyei 1, Krassószőrénymegyei 2, Máramarosmegyei 1, Nógrádmegyei 2, Nagyiküllőmegyei 3, Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegyei 5, Pozsegamegyei 1, Sopronmegyei 1, Szabolcsmegyei 5, Szatmármegyei 11, Szepesmegyei 1, Szilágymegyei 5, Szolnokdobokamegyei 1, Temesmegyei 4 Tolnamegyei 2, Tordaaranyosmegyei 1, Torontálmegyei 1, Trencsénmegyei 1, Turócmegyei 1, Ugocsamegyei 1, Udvarhelymegyei 2, Ungmegyei 1, Varasdmegyei 1, Veszprémmegyei 1, Zalamegyei 2, Zemplénmegyei 2, Zólyoramegyei 1. Összesen 234.

XI. A tandijfizetés alól egészen s félig felmentettek kimutatása.

É v f o l y a m		Egészen	Félig	Kor.	Fill.
Az I. félévben	Az I. évfolyamban	—	2	44	—
	A II. évfolyamban	7	1	309	—
	A III. évfolyamban	2	—	88	—
	A IV. évfolyamban	—	1	20	—
	Összesen :	9	4	461	—
A II. félévben	Az I. évfolyamban	2	4	186	—
	A II. évfolyamban	6	3	356	1
	A III. évfolyamban	2	1	125	—
	A IV. évfolyamban	—	—	—	—
	Összesen :	10	8	667	—

Az egész évben tehát 31 joghallgatónak engedtetett el a tandij 1128 korona összegben.

XII. Tananyag.

A) Kötelező tantárgyak.

E l s ő f é l é v	Első évfolyam	Bevez. a jog- és államtudományokba, 2 óra Római jog, 8 óra Magyar alkotmány és jogtört., különös tekintettel a nyugateurópai jogfejlődésre, 5 óra
	Második évfolyam	Jogbölcsészet, 6 óra Közgazdaságtan, 5 óra Magyar magánjog, 5 óra
	Harmadik évfolyam. Jogtudom. tanfolyam	Magyar anyagi büntető jog, 5 óra Magyar polgári törvénykezési jog, 5 óra Magyar kereskedelmi és váltójog, 6 óra Osztrák magánjog, 6 óra
	Negyedik évfolyam. Államtud. tanfolyam	Politika, 5 óra Magyar közigazgatási jog, 4 óra Egyházjog, 7 óra Magyar pénzügyi jog, 4 óra
M á s o d i k f é l é v	Első évfolyam	Római jog, 8 óra Magyar alkotmány és jogtört., különös tekintettel a nyugateurópai jogfejlődésre, 7 óra
	Második évfolyam	Magyar magánjog, 5 óra Magyar közjog, 6 óra Pénzügytan, 4 óra Nemzetközi jog, 3 óra
	Harmadik évfolyam. Jogtudom. tanfolyam	Magyar anyagi büntetőjog, 5 óra Magyar büntető perjog, 5 óra Magyar polgári törvénykezési jog, 5 óra A magyar állam statisztikája, 4 óra
	Negyedik évfolyam. Államtud. tanfolyam	Kollégiumok és speciál-kollégiumok.

B) Kollégiumok.

Az első félévben 3 tanár hirdetett hetenkint 18 órában 5 kollégiumot, melyek közül 4 kollégiumra 164 joghallgató iratkozott be; a második félévben 10 tanár hirdetett hetenkint 38 órában 14 kollégiumot, melyek közül 13 kollégiumot 287 joghallgató látogatott.

Az egyes kollégiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya	Heti óraszám	Hallgatók száma
Az I. félévben.			
Károly	Bölcséleti ethika	4	59
"	Logika	4	20
Horváth	Legujabb kor története	4	60
Verzár	Törvényszéki orvostan	2	25
A II. félévben.			
Károly	Psychologia	4	11
Horváth	Legujabb kor története	4	40
Némethy	Művelődéstörténet	4	62
Ágoston	Magyar bányajog	2	16
"	Magyar örökjog	2	16
Mártonffy	Kereskedelmi jog (folytatás)	2	10
"	Váltójog	2	7
Sigmond	Magyar közigazgatási jog	4	21
"	Közigazgatási jogi repetitórium	2	12
Szandtner	Közjogi repetitórium	2	25
Popovits	Közegészségtan	2	13
Kenéz	Törvényszéki lélektan s elmekórtan	2	19
Vitán	Államszámviteltan	2	35

C) Speciál-kollégiumok.

Az első félévben 5 tanár hirdetett hetenkint 13 órában 9 speciál-kollégiumot, melyek közül 6 speciál-kollégiumra 178 joghallgató iratkozott be; a második félévben 6 tanár hirdetett hetenkint 15 órában 9 speciál-kollégiumot, melyek közül 7 speciál-kollégiumra összesen 214 hallgató iratkozott be:

Az egyes speciál-kollégiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya • Publiciumok.	Heti órák száma	Hallgatók száma
Az I. félévben.			
Kiss Sigmond Szandtner	Római jogi practicum	2	51
	Közhivatalnoki jog	2	6
„ Sigmond Károly	A közigazgatási politika főbb kérdései	1	12
	Repetitorium a politikából	2	9
	*Önkormányzat *A tanuvallomások psychológiája	1 1	46 54
A II. félévben.			
Kiss „ Sigmond	Pandekta exegetikum	1	45
	Római jogi szeminárium	1	16
„ Károly Bochkor	Illetékek és díjak	1	11
	Egyedáruságok	2	12
	*Tanuvallomások psychológiája	1	57
Szandtner	*A legújabb kor történetéből, a magánjog szocializálása	1	61
	Modern alkotmányok	2	12

XIII. Ösztöndijasok.

Ösztöndíjat a következő joghallgatók élveztek:

Első évesek.

<i>Bartha Gyula</i> , Jedlicska—Szenczy—Kondé-félét	50 K
<i>Buzássy István</i> , Alapi-félét	420 K
<i>Csász József</i> , Kövári-félét	200 K
<i>Ebergényi Gyula</i> , Jövedéki birságalapból	400 K
<i>Ille János</i> , Gozsdu-félét	400 K
<i>Magyary Barnabás</i> , Végh Rozália-félét	500 K
<i>Roskoványi Zoltán</i> , Winterhalter-félét	90 K
<i>Sala Traján</i> , Gozsdu-félét	400 K

Másod évesek.

<i>Barza Ferenc</i> , Jedlicska—Szenczy—Kondé-félét	50 K
<i>Csoór Lajos</i> , Jedlicska—Szenkzy—Kondé félét	50 K
<i>Farkas László</i> , Jedlicska—Szenkzy—Kondé-félét	50 K
<i>Veres József</i> , Gozsdu-félét	400 K

Harmad évesek.

<i>Balázsovich Rezső</i> , Alapi félét	420 K
<i>Beján János</i> , Gozsdu-félét	500 K
<i>Fábry István</i> , Belánszky-félét	315 K
<i>Fluck András</i> , Alapi-félét	300 K
<i>Fráter Pál</i> , Jövedéki birságalapból	400 K
<i>Hotváth József</i> , Gozsdu-félét	400 K
<i>Jancsó Sándor</i> , Alapy-félét	420 K
<i>Sebesy Miklós</i> , Felsőfejmegyei nemesi árva-alapból	1000 K
<i>Urdea János</i> , Gozsdu-félét	400 K
<i>Vasady Sándor</i> , Jövedéki birságalapból	400 K

Negyedévesek.

<i>Bárdos József</i> , Junák-félét	300 K
<i>Daminescu Oktáv</i> , Gozsdu-félét	400 K
<i>Papp Jenő</i> , Mária Terézia-félét	300 K
<i>Szabó Károly</i> , Jövedéki birságalapból	400 K
<i>Weiterschütz János</i> , J Sz. Kondé-félét	50 K

Összesen : 9015 K

A nagyvárad i ktr. kath. jogakadémia *alapítványainak*
állaga az 1913—1914. tanév végén :

1. Betegsegélyző-alap	5340 K 31 f
2. Fogarassy-alap	435 K — f
3. Jedlicska-Kondé-Szenczy-alap	6106 K 52 f
4. Jogászkórágyak alapja	774 K 92 f
5. Olteanu-alap	1346 K 68 f
6. Winterhalter-alap	2000 K — f

Összesen: . . 16003 K 43 f

XIV. Vizsgálatok.

A joghallgatók előmenetelének figyelemmel kísérhetése végett a félévek végén kollokviumok tartattak minden kötelező és egy némely speciál-kollegiumból is.

A tanév folyamán letett alap- és államvizsgálatok eredménye pedig a következő:

1913 évi szeptember hó 1-től 1914. évi június végéig.*

Letette az	Nyilvános rendes hallgató	Miniszteri engedélyes	képesítve			Felfüggesztett	Összesen
			Kitüntetéssel	Egyszerűen	Nem		
Első alapvizsgálatot	58	1	10	47	—	2	59
Második alapvizsg.	51	1	7	39	—	6	52
Harmadik alapvizsg.	57	—	6	35	5	11	57
Államtud. államv.	15	5	—	19	1	—	20
Jogtudom. államvizsg.	4	5	—	7	1	1	9
főösszeg:	185	12	23	147	7	20	197
o/o	94.01	5.99	11.68	74.72	3.45	10.15	100

* Ezen táblás kimutatásban az egész tanév alatt letett összes alap és államvizsgálatok bennvannak: tehát a múlt évekről elmaradt pót- és javítóvizsgálatok is; ellenben a 58-ik oldalon lévő táblázat csak az idej joghallgatók vizsgálatait tünteti föl.

A jogtanulók szorgalmának fokozása szempontjából a nm. vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter úr 1902. március 19-én 14705. szám alatt kelt szabályrendeletével elrendelni méltóztatott, hogy azon tanulók nevei, kik az alaps illetőleg államvizsgálatokat kitüntetéssel teszik le, a VKOM Hivatalos közlönyének a tanévet követő szeptember hó 1-én megjelenő számában évenként külön rovatban közzététessenek. E végből felhívta az igazgatókat, hogy a vezetésük alatt álló főiskolán kitüntetéssel vizsgázott tanulók névjegyzékét minden évben a tanévet követő augusztus hó 1-ig közvetlenül a Hivatalos Közlöny szerkesztőségéhez címezve küldjék be.

Ezen intézkedésével a miniszter úr ő nagyméltósága alkalmat kíván nyújtani arra, hogy egyrészt a valóban tehetséges és szorgalmas tanulók munkájoknak jól megérdemelt jutalmát elnyerjék, az életben biztos és képességeiknek megfelelő megélhetési módhoz és munkakörhöz jussanak s hogy másrészt azok, kik a főiskolából távozó ifjak jövő működési körének kijelölésére hivatvák, évről-évre megtudják azok neveit, akiket az alaposabb képzettséget igénylő helyekre elsősorban állíthatnak.

Az 1913—14. tanévben kitüntetéssel képesítettek :

Az I. alapvizsgálaton : érmindszenti *Geimán János*, ifj. *Hlatky Endre*, *Malotay Károly*, ifj. *Mihály Béla*, *Péter István*, *Radu Vazul*, *Roskoványi Zoltán*, *Soós István*, *Valló József* és *Váradi József*;

A II. alapvizsgálaton : *Barza Ferenc*, *Csoór Lajos*, *Nagy Sándor*, ifj. *Nizsalovszky Endre*, *Pásztor Jenő*, *Petry Gyula*, *Schweiger László*.

A III. alapvizsgálaton : *Fluck András*, *Jancsó Sándor*, *Markovits Zoltán*, *Nagy Zoltán*, *Orbán Kálmán*, *Schwartz Tivadár*.

A kitüntetéssel vizsgázott fentebbi joghallgatók nevei a helybeli lapokban is közöltettek.

Végbizonyítványt kapott az I. félév folyamán 18, a II. félévben 11 joghallgató.

Távozási bizonyítványt kért az I. félévben 12 joghallgató, a II. félévben 2 joghallgató. Hadi szolgálatban állott 1 joghallgató.

XV. A joghallgatók statisztikai átnézete.

Évfolyam		A kötelezett kollégiumok óraszám	A hallgatók száma	Anyanyelv szerint			Vallás szerint							A vizsg. eredm.				Tanpénz		Az ösztöndíjasok száma	Az ösztöndíjak összege korona értékben	
				magyar	német	román	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	ágost. hitv.	református	unitárius	izr. vallású	kivüntetéssel	egyszerűen	nem	vizsgálat nélkül	tandij fizető	mentes			
																			$\frac{1}{1}$			$\frac{1}{2}$
I-ső félév	Első évfolyam . . .	15	68	57	—	11	25	7	6	14	4	—	12	—	—	—	—	66	—	2	—	—
	Második évfolyam . .	16	49	44	—	5	22	6	2	6	1	1	10	—	—	—	—	41	7	1	—	—
	Harmadik évfolyam . .	22	52	43	—	9	16	3	6	13	2	—	12	—	—	—	—	50	2	—	—	—
	Negyedik évfolyam . .	20	27	23	—	4	5	2	2	10	2	—	7	—	—	—	—	26	—	1	—	—
Összesen:		73	196	167	—	29	68	18	16	43	9	1	41	—	—	—	—	183	9	4	—	—
II-ik félév	Első évfolyam . . .	15	60	50	—	10	24	6	5	13	3	—	9	10	36	1	13	54	2	6	8	2460—
	Második évfolyam . .	18	47	43	—	4	22	6	2	4	2	1	10	6	22	3	16	38	6	3	4	550—
	Harmadik évfolyam . .	19	50	40	—	10	13	4	6	15	2	—	10	5	21	7	17	47	2	1	10	4555—
	Negyedik évfolyam . .	—	16	15	—	1	6	1	—	7	1	—	1	—	—	—	16	16	—	—	5	1450—
Összesen:		52	173	148	—	25	65	17	13	39	8	1	30	21	79	11	62	155	10	8	27	9015—

Jegyzet. E kimutatásból az évközben kimaradt és az egyéves önkéntes joghallgatók kihagyattak.

A statisztikai kimutatásból kitűnik, hogy az Akadémia hallgatói között volt:

Az I. félévben:

<i>anyanyelv szerint:</i>	magyar	167	vagyis	85·20 %
	román	29	"	14·80 "
		<u>196</u>	"	<u>100 — "</u>
<i>vallás szerint:</i>	róm. kath.	68	vagyis	34·69 %
	gör. kath.	18	"	9·18 "
	gör. keleti	16	"	8·17 "
	református	43	"	21·94 "
	ág. ev. hitv.	9	"	4·59 "
	unitárius	1	"	0·51 "
	izraelita	41	"	20·92 "
		<u>196</u>	"	<u>100 — "</u>

A II. félévben:

<i>anyanyelv szerint:</i>	magyar	148	vagyis	85·55 %
	román	25	"	14·45 "
		<u>173</u>	"	<u>100 — "</u>
<i>vallás szerint:</i>	róm. kath.	65	vagyis	37·57 %
	gör. kath.	17	"	9·91 "
	gör. keleti	13	"	7·52 "
	református	39	"	22·54 "
	ág. ev.	8	"	4·62 "
	unitárius	1	"	0·59 "
	izraelita	30	"	17·25 "
		<u>173</u>	"	<u>100 — "</u>

származás szerint: a joghallgatók 48 megyéből származtak.

K i m u t a t á s

**a második félévi joghallgatókról atyjok vagy gyámjok
polgári állása szerint :**

Atyja vagy gyám- jának polgári állása ; neveze- tesen :	Földmives	Közép- és nagybirt.	Kisiparos és keresk.	Nagyiparos és keresk.	Tanár, tanító, lelkész	Egyéb okleveles	Egyéb értelmiségű	Állami	Hatósági	Községi	Magán	Katona	Szolga	Önálló	Összesen
								tisztviseelő							
	6	15	19	5	18	17	4	33	12	6	10	2	3	23	173

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XVI. Az akadémiai könyvtár.

A könyvtár az 1913—14. tanév folyamán rendezés alatt állott s így a használatból ki volt vonva.

A könyvtár állása 1912. év

január hó 1-én volt:	15480 köt.	79778·21 kor.
1913. évi gyarapodás vétel	154 „	1249·38 „
ajándék útján	241 „	359— „

s így a könyvtár állása 1914. évi

január hó 1-én	15875 köt.	81386·59 kor.
--------------------------	------------	---------------

értékben.

Figyelmeztetés!

Beiratások az 1914—15. tanévre a dékánál folyó évi szeptember 1—12-ig, az egyes tanároknál 13—15-ig eszközöltnak, ezen napon túl a fölvétel csak külön engedély alapján történhetik.

A beiratás alkalmával minden *újonnan* belépő joghallgató köteles 6 korona beiratási díjat a könyvtár és *minden* joghallgató 1 koronát a Mensa Academica javára lefizetni. Az I. félévi tandíj *beiratáskor fizetendő*. Ugyanakkor nyújtandók be a kellően (érettségi bizonyítvánnyal, lecke-könyvvel és legújabb keletű hatósági szegénységi bizonyítvánnyal) felszerelt tandíjmentességi kérvények és a Mensa-kedvezmény iránti kérvények.

Az I. éves joghallgatók kötelesek lecke-könyvükbe illesztés céljából sajátkezű aláírásukkal ellátott, névjegy nagyságú fényképtiket is beadni.

Az államszámviteltant a II. félévben adjuk elő.

Az államszámviteltani nőhallgatókat figyelmeztetem, hogy a hallgatás megengedése iránt a nm. vallás- és közokt. miniszter úrhoz címzett kérvényeiket legkésőbb 1914. évi november hó 15-ig kell benyújtaniok.

A pót- és ismétlő alapvizsgálatok folyó évi szeptember 9-től 14-ig tartatnak.

A „Veni Sancte“ szeptember 15-én lesz, a nyilvános előadások szeptember 16-án kezdődnek.

Kelt Nagyvárad, 1914. július 1-én.

A Dékán.

Tartalom.

	Lap
I. Történelmi visszatekintés	5
II. A jog- és államtudományi kar személyzete . . .	7
III. Vizsgálati bizottságok	11
IV. A tanév története	13
V. A pályaművek bírálata	32
VI. A magyar tanulmányi alpból fentartott jogaka- démiaiak tanárai	35
VII. A tanárok irodalmi működése	37
VIII. Ifjúsági egyletek	40
IX. A tanárok és az előadott tantárgyak átnézete . .	44
X. Az Akadémia hallgatói	46
XI. A tandíjfizetés alól egészen és félig felmentettek kimutatása	50
XII. Tananyag	51
XIII. Ösztöndíjasok	54
XIV. Vizsgálatok	56
XV. A joghallgatók statisztikai átnézete	58
XVI. Az akadémiai könyvtár	60
